

**Комунальний заклад вищої освіти
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
Волинської обласної ради**

Кафедра музичного мистецтва
Кафедра педагогіки, психології та методики початкової освіти

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою Коледжу
(протокол № 1 від 29.08.2025 р.)

ОК 21. ПІДСУМКОВА АТЕСТАЦІЯ

освітній ступінь	бакалавр
спеціальність	014 Середня освіта
предметна спеціальність	014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)
факультет	дошкільної освіти та музичного мистецтва

РОЗГЛЯНУТО на засіданні кафедри
музичного мистецтва
(протокол №1 від 26.08.2025 р.)
Завідувач кафедри

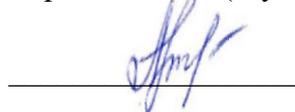
Богдана ЖОРНЯК

РОЗГЛЯНУТО на засіданні кафедри
загальної педагогіки, психології та
методики початкової освіти
Протокол № 1 від 27.08.2025 року
Завідувач кафедри

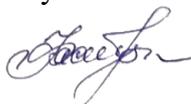
Сергій МАРЧУК

ПОГОДЖЕНО
Гарант освітньо-професійної програми
Середня освіта (Музичне мистецтво)

Анна ЗАРИЦЬКА

СХВАЛЕНО на засіданні науково-
методичної ради
(протокол № 1 від 28.08.2025 р.)
Голова науково-методичної ради

Ольга ФАСТ

Луцьк, 2025

Робоча програма освітнього компонента «Підсумкова атестація» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми Середня освіта (Музичне мистецтво) спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Розробники:

Марчук Сергій Степанович, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти;

Жорняк Богдана Євгенівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музичного мистецтва;

Охманюк Віталій Федорович, заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор, професор кафедри музичного мистецтва;

Марач Олександр Миколайович, кандидат мистецтвознавства, доцент;

Регуліч Ірина Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри музичного мистецтва;

Шкоба Василь Андрійович, заслужений працівник освіти України, старший викладач кафедри музичного мистецтва;

Ярмолюк Олена Валеріївна, доктор філософії (PhD) за спеціальністю 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво), старший викладач кафедри музичного мистецтва;

Шиманський Петро Йосипович, доктор філософії (з мистецтвознавства), доцент кафедри музичного мистецтва;

Пилипчук Валентина Володимирівна, заслужений працівник культури України, викладач кафедри музичного мистецтва;

П'явка Катерина Андріївна, доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри музичного мистецтва;

Білозерова Олена Василівна, викладач кафедри музичного мистецтва;

Зиско Віта Віталіївна, викладач кафедри музичного мистецтва;

Суворов Василь Олександрович, викладач кафедри музичного мистецтва.

1. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка	Статус освітнього компонента: обов'язковий
	Спеціальність: 014 Середня освіта	
Загальна кількість годин – 90	Предметна спеціальність: 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)	Семестр: VIII
		Самостійна робота 85 год.
		Консультації 5 год.
	Освітній ступінь: бакалавр	Вид контролю: екзамен – VIII семестр

Пояснювальна записка

Програму підсумкової атестації укладено з дотриманням вимог чинного законодавства України у сфері вищої освіти, відповідно Професійному стандарту «Вчитель закладу середньої освіти», а також з урахуванням мети, програмних результатів навчання і компетентностей, визначених освітньо-професійною програмою Середня освіта (Музичне мистецтво) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта предметною спеціальністю Середня освіта (Музичне мистецтво).

Підсумкова атестація здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Музичне мистецтво) проводиться у формі:

- кваліфікаційного екзамену з «Диригентсько-хорової підготовки»;
- кваліфікаційного екзамену з «Інструментальної підготовки».
- комплексного кваліфікаційного екзамену з «Педагогіки та методики музичної освіти».

Відповідно до вимог ОПП Середня освіта (Музичне мистецтво), під час проведення підсумкової атестації зі спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти повинні продемонструвати здобуті компетентності та програмні результати навчання.

Інтегральна компетентність (ІК) – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, вільно оперувати професійною термінологією.

ЗК-4. Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності та ефективно комунікувати іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК-5. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-6. Здатність до пошуку інформації, її аналізу та критичного оцінювання.

ЗК-7. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

ЗК-8. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-9. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності і підприємливості, генерувати нові ідеї, виявляти розв'язувати професійні проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК-1. Здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів, визначених державними стандартами освіти.

СК-2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати й розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів в процесі вивчення музичного мистецтва.

СК-3. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей.

СК-4. Здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології

навчання, виховання й розвитку учнів для проведення уроків та позакласних заходів з музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти, в тому числі за умов дистанційного та змішаного навчання.

СК-5. Здатність ефективно використовувати наявні та створювати нові цифрові освітні ресурси у процесі викладання музичного мистецтва.

СК-6. Здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу.

СК-7. Здатність формувати мотивацію учнів та організувати їхню пізнавальну діяльність з врахуванням вікових й індивідуальних особливостей, психоемоційного стану.

СК-8. Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами, формувати в учнів емоційну чутливість, рефлексію та ціннісне ставлення до творів мистецтва.

СК-9. Здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег та підтримувати їх у професійному розвитку, аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати.

СК-10. Здатність використовувати музикознавчі, музично-педагогічні, культурологічні знання та сучасну термінологію для аналізу, інтерпретації й структурування навчального матеріалу з музичного мистецтва.

СК-11. Здатність застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження для підвищення ефективності мистецько-педагогічної діяльності.

СК-12. Здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмету «Музичне мистецтво» та інтегрованого курсу «Мистецтво».

СК-13. Здатність виявляти музикальність, демонструвати виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентсько-хорові), інтерпретаційні, артистичні уміння вчителя музичного мистецтва.

СК-14. Здатність здійснювати психологічну підтримку здобувачів освіти та створювати умови для ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища.

СК-15. Здатність організувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН-1. Демонструвати академічні знання з музичного мистецтва, володіти методиками і технологіями моделювання змісту навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

ПРН-2. Володіти навичками усного й писемного ділового мовлення державною мовою, використовувати професійну термінологію в усіх видах освітньої та мистецько-педагогічної діяльності.

ПРН-3. Демонструвати вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

ПРН-4. Розуміти й застосовувати іншомовні джерела інформації, терміни та професійні тексти за предметною спеціальністю; використовувати іноземну мову в освітньо-комунікативному середовищі.

ПРН-5. Розуміти значущість музичної культури і мистецтва для виховання та розвитку особистості учня, цінувати полікультурність світу і керуватися у своїй діяльності принципами толерантності, діалогу та співробітництва.

ПРН-6. Знати історичні, теоретичні та методологічні основи музичної освіти, педагогіки, психології; застосовувати сучасні методи, форми й засоби музично-педагогічної діяльності у процесі навчання та виховання учнів.

ПРН-7. Знати музичну термінологію, розуміти основні концепції, теорії та загальну структуру музикознавчих наук.

ПРН-8. Розуміти специфіку теоретичного та експериментального дослідження в музично-педагогічній діяльності вчителя.

ПРН-9. Володіти навичками гри на музичному інструменті, необхідними для вільного використання інструменту в різних видах музично-педагогічної діяльності.

ПРН-10. Володіти диригентсько-хоровими вміннями та навичками; демонструвати здатність до ефективної взаємодії, творчої співпраці та комунікації в учнівських, педагогічних і музичних колективах.

ПРН-11. Інтегрувати професійні вміння гри, співу, диригування, музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів; виявляти артистизм, самоконтроль і виконавську надійність.

ПРН-12. Вирішувати музично-педагогічні проблеми з оригінальністю й гнучкістю творчого мислення у процесі конструювання, інтерпретації та реалізації музично-педагогічних ситуацій.

ПРН-13. Називати і аналізувати методи цілепокладання, планування та проєктування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу.

ПРН-14. Здійснювати добір і застосовувати сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей здобувачів освіти; критично оцінювати результати їх навчання та ефективність уроку.

ПРН-15. Вибирати відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізувати динаміку особистісного розвитку, визначати ефективні шляхи мотивації до саморозвитку.

ПРН-16. Виявляти потреби, музичні здібності, інтереси, навчальні можливості учнів та організувати їх діяльність відповідно до завдань навчання, виховання і розвитку.

ПРН-17. Застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності з дотриманням принципів академічної доброчесності, авторського права та цифрової безпеки.

ПРН-18. Володіти різними методиками та інструментами оцінювання й моніторингу результатів навчання учнів, коригувати їх індивідуальні освітні траєкторії.

ПРН-19. Демонструвати критичне й аналітичне мислення у процесі розв'язання соціальних, освітніх і мистецько-професійних завдань; оцінювати достовірність, надійність і правомірність використання інформації.

ПРН-20. Аналізувати власну педагогічну діяльність і її результати, здійснювати безперервний професійний розвиток, отримувати та надавати колегіальну підтримку у професійному зростанні.

ПРН-21. Формувати в учнів ключові компетентності (ініціативність, творчість, комунікацію, критичне мислення) засобами музичного мистецтва.

ПРН-22. Реалізовувати навчальні програми з музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво», організувати різні види позакласної та позашкільної діяльності з учнівською молоддю.

ПРН-23. Дотримуватися етичних норм у професійній діяльності, здійснювати взаємодію та комунікацію з колегами, соціальними партнерами, учнями, вихованцями та їхніми батьками.

ПРН-24. Забезпечувати психологічну підтримку здобувачів освіти, створювати безпечне, інклюзивне, доброзичливе освітнє середовище, забезпечувати виховання і навчання всіх учнів незалежно від їхнього соціокультурного контексту.

ПРН-25. Дотримуватися правил безпеки життєдіяльності; володіти прийомами збереження особистого фізичного та психічного здоров'я; забезпечувати охорону життя і здоров'я учнів.

Оцінювання підсумкової атестації

Оцінювання підсумкової атестації відбувається шляхом визначення середнього балу із оцінок за атестаційний екзамен з «Диригентсько-хорової підготовки», атестаційний екзамен з «Інструментальної підготовки» та комплексний атестаційний екзамен з «Педагогіки та методики музичної освіти» – кожна з яких попередньо оцінюється за 100-бальною системою.

**ПРОГРАМА КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
З ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ
«ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВА ПІДГОТОВКА»
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«СЕРЕДНЯ ОСВІТА (МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»
ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

РОЗРОБНИКИ:

Марач О. М., кандидат мистецтвознавства, доцент;

Регуліч І. В., кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри музичного мистецтва;

Шкоба В. А., заслужений працівник освіти України, старший викладач кафедри музичного мистецтва;

Ярмолюк О. В., доктор філософії (PhD) за спеціальністю 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво), старший викладач кафедри музичного мистецтва.

ОПИС КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ З «ДИРИГЕНСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ» ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Програму кваліфікаційного екзамєну з «Диригентсько-хорової підготовки» укладено з дотриманням вимог чинного законодавства України у сфері вищої освіти, відповідно Професійному стандарту «Вчитель закладу середньої освіти», а також з урахуванням мети, програмних результатів навчання і системи компетентностей, визначених освітньо-професійною програмою «Середня освіта (музичне мистецтво)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта», предметної спеціальності «Середня освіта (Музичне мистецтво)».

Атестація випускників освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво) першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта є підсумковим етапом моніторингу результатів навчання, спрямована на визначення рівня оволодіння ними музично-педагогічних, вокально-хорових, диригентських та управлінських навиків щодо організації та керівництва учнівського хорового колективу.

Кваліфікаційний екзамєн з диригентсько-хорової підготовки проводиться у формі демонстрації кваліфікаційної роботи та складається із двох етапів: концертного диригування одного музичного твору з навчальним хоровим колективом (твір із супроводом або а cappella), практичної роботи з хором – розучування пісенного репертуару з хоровою групою. Атестація здобувачів вищої освіти здійснюється відкрито і публічно в режимі роботи атестаційної комісії.

Метою демонстрації кваліфікаційної роботи є перевірка практичних умінь та навичок, професійних компетентностей, сформованих у процесі вивчення освітнього компоненту та його предметних модулів: «Хорове диригування», «Хорознавство», «Практична робота з хором», а також «Хоровий клас».

Основні завдання демонстрації кваліфікаційної роботи:

- розкриття особливостей музичної форми твору, розвитку та завершеності окремих хорових фраз, логіки розвитку динаміки і кульмінації;
- виявлення художнього виконавського смаку, вихованого на кращих зразках світової та української хорової музики;
- перевірка рівня володіння прийомами та методами диригентської техніки, вокально-хорових навичок як в концертному виконанні, так і в репетиційній роботі з хором;
- володіння вміннями творчої комунікації та навичок управління хоровим колективом.

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, вільно оперувати професійною термінологією.

ЗК-5. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-6. Здатність до пошуку інформації, її аналізу та критичного оцінювання.

ЗК-7. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

ЗК-8. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-9. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності і підприємливості, генерувати нові ідеї, виявляти розв'язувати професійні проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК-1. Здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів, визначених державними стандартами освіти.

СК-2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати й розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів в процесі вивчення музичного мистецтва.

СК-3. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей.

СК-4. Здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку учнів для проведення уроків та позакласних заходів з музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти, в тому числі за умов дистанційного та змішаного навчання.

СК-5. Здатність ефективно використовувати наявні та створювати нові цифрові освітні ресурси у процесі викладання музичного мистецтва.

СК-7. Здатність формувати мотивацію учнів та організувати їхню пізнавальну діяльність з врахуванням вікових й індивідуальних особливостей, психоемоційного стану.

СК-8. Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами, формувати в учнів емоційну чутливість, рефлексію та ціннісне ставлення до творів мистецтва.

СК-9. Здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег та підтримувати їх у професійному розвитку, аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати.

СК-10. Здатність використовувати музикознавчі, музично-педагогічні, культурологічні знання та сучасну термінологію для аналізу, інтерпретації й структурування навчального матеріалу з музичного мистецтва.

СК-11. Здатність застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження для підвищення ефективності мистецько-педагогічної діяльності.

СК-12. Здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмету «Музичне мистецтво» та інтегрованого курсу «Мистецтво».

СК-13. Здатність виявляти музикальність, демонструвати виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентсько-хорові), інтерпретаційні, артистичні уміння вчителя музичного мистецтва.

Передумови для вивчення освітнього компонента

Передумовою для успішного опанування освітнього компонента «Диригентсько-хорова підготовка» є наявність у здобувача освіти базових знань з основ теорії музики, сольфеджіо, гармонії, історії української музики, навички вокально-хорового співу, володіння елементами диригентської техніки.

Результати навчання

Програмні результати навчання за ОПП (РН)

ПРН-1. Демонструвати академічні знання з музичного мистецтва, володіти методиками і технологіями моделювання змісту навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

ПРН-9. Володіти навичками гри на музичному інструменті, необхідними для вільного використання інструменту в різних видах музично-педагогічної діяльності.

ПРН-10. Володіти диригентсько-хоровими вміннями та навичками; демонструвати здатність до ефективної взаємодії, творчої співпраці та комунікації в учнівських, педагогічних і музичних колективах.

ПРН-11. Інтегрувати професійні вміння гри, співу, диригування, музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів; виявляти артистизм, самоконтроль і виконавську надійність.

ПРН-20. Аналізувати власну педагогічну діяльність і її результати, здійснювати безперервний професійний розвиток, отримувати та надавати колегіальну підтримку у професійному зростанні.

ПРН-21. Формувати в учнів ключові компетентності (ініціативність, творчість, комунікацію, критичне мислення) засобами музичного мистецтва.

ПРН-22. Реалізовувати навчальні програми з музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво», організовувати різні види позакласної та позашкільної діяльності з учнівською молоддю.

Результати навчання за освітнім компонентом

- володіння прийомами мануально-диригентської техніки;
- демонстрація практичних навичок роботи з учнівським вокально-хоровим колективом;
- здатність до самостійного опрацювання хорової партитури (музично-теоретичний, вокально-хоровий та виконавський аналіз);
- здатність здійснювати художню інтерпретацію хорового твору з урахуванням його образно-стильових особливостей;
- розуміння принципів побудови репетиційного процесу та методичних засад організації вокально-хорової роботи над творами програмового репертуару;
- уміння добирати хоровий репертуар відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- здатність застосовувати сучасні педагогічні технології у процесі роботи з хором колективом;
- формування в учасників вокально-хорового колективу художньо-естетичного смаку, розвиток їхніх творчих здібностей;
- володіння теоретико-понятійним апаратом з освітнього компоненту;
- демонстрація навичок саморефлексії, професійної відповідальності та готовності до подальшого професійного розвитку;
- вміння інтегрувати набуті під час практичних занять знання та навички в процес самостійної роботи;
- опанування необхідними артистичними здібностями для публічного виконання та подальшої практичної діяльності.

Методи роботи за освітнім компонентом: виконавський показ, ілюстрація, словесні (бесіда, навчальна дискусія, розповідь), практичні (тренувальний, фрагментарне виконання, цілісне виконання), індуктивно-дедуктивні методи (аналіз, порівняння, співставлення, узагальнення), пошуково-дослідницькі (робота із додатковими джерелами), метод створення проблемних ситуацій (новизна матеріалу та пошук засобів втілення авторського задуму), метод самопідготовки та самоаналізу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

При оцінюванні враховуються: концертне виконання твору; володіння прийомами передачі агогіки, змін динаміки, штрихів, темпів, схем; вміння продемонструвати набуті вокально-хорові навички у процесі диригування та практичної роботи з хором; рівень інтерпретації та розкриття художньо-образного змісту твору; виконавські уміння у художньому показі пісенного репертуару (або гри хорової партитури на фортепіано) та співу партій, демонструючи безпосередню роботу з навчальним хором; використання компонентів хорової звучності (ансамбль, стрій, дикція тощо); прояв творчої самостійності та вольових диригентських якостей в процесі управління хором виконанням.

Підсумкове оцінювання здійснюється на підставі середньоарифметичної кількості балів за два етапи демонстрації кваліфікаційної роботи.

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ЄКТС	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	А	Концертне виконання хорового твору (а cappella або зі супроводом) на досить високому рівні, здобувач освіти вільно володіє диригентським апаратом (присутня енергійність, гнучкість та чіткість ауфтактів і диригентської схеми, підготовленість та відповідність диригентських жестів характеру образу, усвідомлене та артистичне виконання, яскраве втілення художнього образу, оригінальності інтерпретації). Проявляє високий рівень сформованості вербально-мімічної комунікації, високий рівень художнього показу пісенного репертуару (або хорової партитури на фортепіано), спів хорових партій в процесі розучування музичного твору з хором.
82-89	Дуже добре	В	Оцінка «дуже добре» ставиться при текстуально-правильному, стилістично достовірному, емоційному виконанні програми достатнього рівня складності. Художньо переконливе виконання художнього показу пісенного репертуару (або хорової партитури на фортепіано) і спів голосів партитури вище середнього рівня досконалості в процесі розучування музичного твору з хором.
74-81	Добре	С	Середній рівень володіння диригентською технікою, здатність досить мотивовано мімічно і пластично втілювати емоційний зміст музичного хорового твору. Впевнене виконання з незначною кількістю змістовних помилок. Хороший рівень розвитку музичного слуху, музичного мислення, музичної уяви. Середній рівень виконавської майстерності, фрагментарно використовується диференціація функцій рук. Середній рівень виконавської стабільності, самоконтролю. Достатньо виразне виконання художнього показу пісенного репертуару (або хорової партитури на фортепіано), спів хорових партій в процесі розучування музичного твору з хором.
64-73	Задовільно	Д	Достатній рівень сформованості мануальних умінь, розвитку окремих компонентів музичної виразності та виконавських умінь. Виконання творів з певною кількістю технічних і змістовних помилок. Нечіткий прийом передачі темпів та динаміки, слабкий рівень сформованості мімічних умінь та прийомів невербального спілкування з хоровим колективом. Задовільний рівень розвитку окремих компонентів музичної виразності та виконавських умінь у художньому показі пісенного репертуару (або гри хорової партитури на фортепіано) та співу хорових партій.
60-63	Достатньо	Е	Початковий рівень сформованості мануальних умінь, значна кількість технічних помилок з основ постановки диригентського апарату (неточні ауфтаки, відсутність зняття, малюнки диригентської схеми, не пов'язані з музичним текстом, наявність паралельних рухів),

			низький рівень сформованості умінь та прийомів невербального спілкування з хором колективом. Початковий рівень виконавських умінь, Виконання хорової партитури на фортепіано та спів голосів задовольняє мінімальні вимоги на низькому рівні знань.
35-59	Незадовільно	Fx	Виконання творів зі значними художньо-технічними недоліками, що не задовольняють мінімальних вимог до необхідного рівня компетентності, який можна підвищити за умов самостійного доопрацювання. Демонстрація дуже низького рівня гри хорової партитури на фортепіано та співу хорових партій.

**ОРІЄНТОВНІ ПРИКЛАДИ ПРОГРАМИ
КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
З «ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ»**

Хорове диригування / Хоровий клас

Твори а cappella

1. Лисенко М., вірші Кониського О., обробка Кошиця О. «Боже, великий, єдиний».
2. Леонтович М. Українська народна пісня «Котилася зірка».
3. Леонтович М. Українська народна пісня «Пряля».
4. Річинський А. «Заспівали янголи».
5. Українська народна пісня в обробці Авдієвського А. «Ой там за лісочком»
6. Українська народна пісня в обробці Бідака І. «Не сходило вранці сонечко».
7. Українська народна пісня в обробці Кушніренка А. «Виглядала мати сина».
8. Шамо І. Опера «Ятранські ігри», «Купальська № 2».

Твори з музичним супроводом

9. Герасимчук В., вірші Українки Л. «Не дивися на місяць весною».
10. Гулак-Артемівський С. Опера «Запорожець за Дунаєм», хор «Там за тихим за Дунаєм».
11. Гуно Ш. Меса № 7, ч. 1 «Kyrie».
12. Гуно Ш. Меса № 7, ч. 2 «Gloria».
13. Гуно Ш. Меса № 7, ч. 3 «Sanctus».
14. Українська народна пісня в обробці Дмитровича А. «Дошик».
15. Мейтус Ю., вірші Шевченка Т. «А мій батько орендар».
16. Моцарт В. А. Реквієм d-moll, «Dies irae».
17. Ревуцький Л., вірші Шевченка Т. «Ой чого ти почорніло».
18. Сов'як Р., вірші Франка І. «Зима».
19. Шуберт Ф. «Stabat Mater», ч. №1-3.

Практична робота з хором

1. Білаш О., вірші Скомаровського В. «Горіховий дощ».
2. Білик І., вірші Сливчука Б. «Колискова».
3. Білик І., вірші Підгірянки М., гармонізація Кабаці О. «Місяць і звізди».
4. Бражнікова Л., вірші Українки Л. «Вже сонечко в море сіда».
5. Ведмедеря М., вірші Перелісної К., аранжування Шкоби В. «Христос Воскрес».
6. Ведмедеря М., вірші Яворської О., аранжування Регуліч І. «Козачата».
7. Верменич В., вірші Сингаївського М. «Вишиванка».
8. Верховинець В., вірші Франка І., аранжування Шкоби В. «Гей, Січ іде».
9. Вольський А., вірші Засадко Л. «Впали ноти на папір».
10. Габрон Є., вірші Жупанина С. «Мама і сонечко».

11. Гайворонський М., вірші Вороного М. «За Україну».
12. Житкевич А., переклад Мельник В. «Музика землі».
13. Завалішина М., вірші Забіли Н. «Метелик».
14. Злотник О., вірші Сингаївського М. «Цвіт землі».
15. Каліщук О., вірші Сома М. «Вечорниці зоряниці».
16. Кириліна І., вірші Скомаровського В. «Пісенька».
17. Китастиий Г., вірші Перелісної К. «Дитяча Молитва».
18. Кос-Анатольський А., вірші Жупанина С. «Зимові дні».
19. Кос-Анатольський А., вірші Жупанина С. «Озерце в Карпатах».
20. Купчинський Р. «Заквітчали дівчатонька».
21. Леонтович М. «Пливе човен».
22. Леонтович М. «Тиха вода».
23. Лисенко М., вірші Котляревського І., аранжування Шкоби В. «Де згода в сімействі».
24. Май Н. «Кап-кап».
25. Май Н., вірші Ямкового Л. «Сонечко».
26. Мігай А., вірші Косинської Ю. «День і ніч».
27. Мігай А., вірші Косинської Ю. «Рідна мова».
28. Момот К., вірші Момота Т. «Їхали козаки».
29. Попович В., вірші Кленца В. «Скрипалик цвіркунець».
30. Соколов В., вірші Петренка М. «Висячий міст».
31. Степовий Я., вірші Шевченка Т., переклад Стасюк Ю. «Зоре моя вечірняя».
32. Стеценко К., вірші Шевченка Т. «Тополя».
33. Стефанишин М., вірші Богачука О., аранжування Шкоби В. «Сурми за горою».
34. Українська народна пісня, аранжування Шкоби В. «Купала на Івана».
35. Українська народна пісня в обробці Яценка Л., аранжування Ярмач О. «Ой на горі на Маківці».
36. Українська народна пісня в обробці Антківа Ю., за Людкевичем С. «Нова радість світу ся з'явила».
37. Українська народна пісня в обробці Г. Верьовки «Ой на горі жита много».
38. Українська народна пісня в обробці Степового Я. «Мак».
39. Філіпенко А., вірші Панченка В. «Ой заграйте дударики».
40. Фільц Б., вірші Бойка Г. «Морозець».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Апалькова І. Довідник хормейстера. Канів : Склянка Часу/Zeitglas, 2020. 94 с.
2. Вокально-хорові твори : навчально-методичний посібник / автор-упоряд. Ганна Карась. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 156 с.
3. Гобдич М. М., Дондик О. І., Виноградча Д. В. Фах (диригування, диригування/спів) : методичні вказівки з виконання практичних занять. Київ, 2017. 63 с.
4. Гобдич М. М., Якобенчук Н. О., Лебедкіна І. Є. Хоровий клас (творчий колектив) : методичні вказівки з виконання практичних завдань. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 44 с.
5. Голючек М. С. Основні прийоми володіння технікою диригування : навч.- метод. посіб. Київ : ДНМЦЗКМО, 2020. 75 с.
6. Денис Січинський. Вокально-хорові твори : навчально-методичний посібник / автор-упоряд. Ганна Карась. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 156 с.
7. Карпінєць А. М., Виноградич Д. В., Лебедкіна І. Є. Робота з дитячим хором : методичні рекомендації. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 36 с.
8. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
9. Кметюк Т. Дмитро Котко : феномен диригента: монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 204 с.

10. Коляда Ю., Регуліч І. Конспект лекцій з дисципліни «Практична робота з хором» (для здобувачів освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво ОС бакалавр). Луцьк : Терен, 2021. 48 с.
11. Курочко Й. Український шкільний пісенник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 186 с.
12. Марач О. М. Фахова підготовка до виконавської діяльності та вокально-хорового аранжування в умовах вищої мистецької школи: навч. посіб. для здобувачів вищої освіти напряму «Музичне мистецтво» / Світлана Панасюк, Олег Гонтар. Луцьк, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк : електронне видання, 2023. 184 с.
13. Марач О. М. Хорознавство з методикою викладання. Частина 3: методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти музичне мистецтво / співавт. Панасюк С. ВНУ ім. Лесі Українки. Луцьк : електронне видання, 2022. 27 с.
14. Мартин З. Do. Re. Mi. Choir. Львів : Галицький друкар, 2023. 136 с.
15. Микола Леонтович. Хорові твори / ред.-упоряд. В. Кузик. Київ : Музична Україна, 2019. 464 с.
16. Науменко М. О., Ярмолюк О. В. Практичні аспекти диригентської підготовки [Електронне видання] : методичні рекомендації для здобувачів освіти спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2023. 28 с.
17. Немцова Л. О. Хорове диригування : навч.-метод. посіб. Чернівці, 2021. 77 с.
18. Прокулевич О. Основи хорового диригування : навч. посіб. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 140 с.
19. Світайло С. В. Методика роботи з дитячим хоровим колективом : навчально-методичний посібник. Київ : Унів. коледж Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2016. 140 с.
20. Скоромний В. П. Аналіз вокально-хорових творів : практикум. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 80 с.
21. Стасюк Ю. А., Степанюк А. В. Практична робота з хором : навч.-метод. посіб. Луцьк : Терен, 2018. 85 с.
22. Фах диригування : практикум для студентів ф-ту муз. мистецтва спеціалізації хорове диригування / ред.-упоряд. Н. М. Кречко. Київ, 2017. 140 с.
23. Шиптур Б. Хорові твори. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 223 с.
24. Шкоба В. А., Ярмолюк О. В. Хорове диригування : навчально-методичне видання. Ч. 2. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2025. 80 с.
25. Ярошенко І. В. Інтерпретаційна система у формуванні художньо-виконавської майстерності диригента : методичні рекомендації. Київ : Білий Тигр, 2015. 39 с.

Інформаційні ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET)

1. Мистецька парадигма: сучасний погляд : електронний збірник матеріалів IV Регіонального мистецтвознавчого пленеру (Луцьк, 17 травня 2023 року). URL : <http://lpc-dspace.org.ua/handle/123456789/611>
2. Сайт налічує нотну бібліотеку творів українських авторів, історію музичного мистецтва, біографії композиторів: <http://ukrnotes.in.ua/poshuk.php>
3. Сайт нотної бібліотеки академічної музики: <http://nlib.org.ua/>
4. Сайт нотної бібліотеки та фонотеки академічної музики: <https://musopen.org/uk/music/>
5. Сайт нотної бібліотеки фортепіанної музики українських та світових композиторів: <http://piano-notes.net/>
6. Стефіна Н. В. Хрестоматія з хорового диригування. URL : <https://www.twirpx.com/file/2319254/>
7. Хорова капела «Дударик». URL : <http://dudaryk.ua/>

**ПРОГРАМА КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
З «ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ»
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«СЕРЕДНЯ ОСВІТА (МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»
ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

РОЗРОБНИКИ:

Охманюк В.Ф., заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор, професор кафедри музичного мистецтва;

Шиманський П. Й., доктор філософії (з мистецтвознавства), доцент, доцент кафедри музичного мистецтва;

Попов Ю. К., кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва;

П'явка К. М., доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри музичного мистецтва;

Пилипчук В. В., заслужений працівник культури України, викладач кафедри музичного мистецтва;

Білозерова О. В., викладач кафедри музичного мистецтва;

Зиско В. В., викладач кафедри музичного мистецтва;

Суворов В. О., викладач кафедри музичного мистецтва.

ОПИС КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ З «ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ» ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Програму кваліфікаційного екзамену з «Інструментальної підготовки» укладено з дотриманням вимог чинного законодавства України у сфері вищої освіти, відповідно Професійному стандарту «Вчитель закладу середньої освіти», а також з урахуванням мети, програмних результатів навчання і системи компетентностей, визначених освітньо-професійною програмою «Середня освіта (музичне мистецтво)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 «Середня освіта», предметної спеціальності «Середня освіта (Музичне мистецтво)».

Атестація випускників освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво) першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальності спеціальність 014 Середня освіта проводиться у формі кваліфікаційного екзамену з основного музичного інструменту. Атестація здобувачів вищої освіти здійснюється відкрито і публічно в режимі роботи атестаційної комісії.

Кваліфікаційний екзамен з «Інструментальної підготовки» складається із: виконання твору з елементами поліфонії, твору великої форми, п'єси або обробки народної пісні (танцю), пісні під власний акомпанемент.

Мета кваліфікаційного екзамену – перевірка практичних умінь та навичок, професійних компетентностей, сформованих у процесі вивчення освітнього компоненту «Інструментальна підготовка», а саме його предметних модулів: «Основний музичний інструмент», «Акомпанемент».

Основні завдання кваліфікаційного екзамену:

1. Розкриття особливостей музичної форми твору, розвитку та завершеності окремих музичних фраз, логіки розвитку динаміки та кульмінації.
2. Виявлення художнього виконавського смаку, вихованого на кращих зразках світового та українського інструментального мистецтва.
3. Перевірка рівня володіння технічними прийомами та засобами виконавської техніки в публічному виконанні.
4. Перевірка рівня володіння навичками акомпанементу при виконанні вокальних творів із супроводом.

Інтегральна компетентність

ІК-1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності

ЗК-6. Здатність до пошуку інформації, її аналізу та критичного оцінювання.

ЗК-7. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

ЗК-8. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-9. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності і підприємливості, генерувати нові ідеї, виявляти, розв'язувати професійні проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК-2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати й розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів в процесі вивчення музичного мистецтва.

СК-3. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей.

СК-4. Здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку учнів для проведення уроків та позакласних заходів з музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти, в тому числі за умов дистанційного та змішаного навчання.

СК-7. Здатність формувати мотивацію учнів та організовувати їхню пізнавальну діяльність з врахуванням вікових й індивідуальних особливостей, психоемоційного стану.

СК-8. Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами, формувати в учнів емоційну чутливість, рефлексію та ціннісне ставлення до творів мистецтва.

СК-9. Здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег та підтримувати їх у професійному розвитку, аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати.

СК-12. Здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмету «Музичне мистецтво» та інтегрованого курсу «Мистецтво».

СК-13. Здатність виявляти музикальність, демонструвати виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентсько-хорові), інтерпретаційні, артистичні уміння вчителя музичного мистецтва.

Передумови для вивчення освітнього компонента

Передумовою для успішного опанування освітнього компонента «Основний музичний інструмент» є наявність у здобувача освіти музичних даних або попередньої музичної підготовки.

Результати навчання

Програмні результати навчання за ОПП (РН)

ПРН-1. Демонструвати академічні знання з музичного мистецтва, володіти методиками і технологіями моделювання змісту навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

ПРН-4. Розуміти й застосовувати іншомовні джерела інформації, терміни та професійні тексти за предметною спеціальністю; використовувати іноземну мову в освітньо-комунікативному середовищі.

ПРН-5. Розуміти значущість музичної культури і мистецтва для виховання та розвитку особистості учня, цінувати полікультурність світу і керуватися у своїй діяльності принципами толерантності, діалогу та співробітництва.

ПРН-9. Володіти навичками гри на музичному інструменті, необхідними для вільного використання інструменту в різних видах музично-педагогічної діяльності.

ПРН-11. Інтегрувати професійні вміння гри, співу, диригування, музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів; виявляти артистизм, самоконтроль і виконавську надійність.

ПРН-19. Демонструвати критичне й аналітичне мислення у процесі розв'язання соціальних, освітніх і мистецько-професійних завдань; оцінювати достовірність, надійність і правомірність використання інформації.

ПРН-21. Формувати в учнів ключові компетентності (ініціативність, творчість, комунікацію, критичне мислення) засобами музичного мистецтва.

ПРН-22. Реалізовувати навчальні програми з музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво», організовувати різні види позакласної та позашкільної діяльності з учнівською молоддю.

ПРН-23. Дотримуватися етичних норм у професійній діяльності, здійснювати взаємодію та комунікацію з колегами, соціальними партнерами, учнями, вихованцями та їхніми батьками.

Результати навчання за освітнім компонентом

- досягнення правильної організації виконавського апарату, засвоєння нових ритмічних груп та виконавських прийомів, опанування різними видами фактури, досягнення легкості та технічної віртуозності в процесі роботи над технічним репертуаром;
- опанування засобами музичної виразності та виконавськими прийомами для вираження художньо-образного змісту творів різних жанрів;
- розвиток музичного слуху, володіння різними видами туше для відтворення індивідуалізації голосів при опануванні багатоголосної фактури поліфонічного твору;

- осмислення інтонаційної драматургії творів великої форми, збереження цілісності виконання при контрастності тематичних образів, переходах з одного виду фактури в інший, штрихових та динамічних змінах;
- формування власної художньої інтерпретації творів малої форми шляхом втілення засвоєних засобів музичної виразності та виконавських прийомів;
- засвоєння початкових акомпаніаторських навичок, принципів роботи з піснею, опанування різними видами фактури акомпанементу під час розучування творів дитячого пісенного репертуару;
- вміння виявити специфічні особливості творів для музично-ритмічних рухів та втілити їх в процесі виконання;
- використання набутого арсеналу музично-виразових засобів та виконавських прийомів для вираження художнього образу творів для слухання музики;
- вдосконалення навички читання з аркуша шляхом опрацювання найпростіших творів малої форми та дитячого пісенного репертуару;
- вміння інтегрувати набуті під час практичних занять знання та навички в процес самостійної роботи;
- вміння побудувати бесіду (анотацію) до творів дитячого пісенного репертуару та п'єс зі слухання музики для розкриття художньо-образного змісту, враховуючи вікові особливості дітей;
- розвиток музичного інтелекту, аналітичних здібностей через засвоєння музичної термінології, музично-теоретичних та музично-історичних питань колоквиуму; слухацького досвіду в процесі аналізу найкращих зразків інтерпретації творів програмового матеріалу;
- опанування необхідними артистичними здібностями для публічного виконання та подальшої практичної діяльності.

Методи роботи за освітнім компонентом: виконавський показ, ілюстрація, словесні (бесіда, навчальна дискусія, розповідь), практичні (тренувальний, фрагментарне виконання, цілісне виконання), індуктивно-дедуктивні методи (аналіз, порівняння, співставлення, узагальнення), пошуково-дослідницькі (робота із додатковими джерелами), метод створення проблемних ситуацій (новизна матеріалу та пошук засобів втілення авторського задуму), метод самопідготовки та самоаналізу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

При оцінюванні враховуються: володіння прийомами звукоутворення, передачі темпу та агогіки, змін динаміки, штрихів, темпів; вміння продемонструвати набуті художньо-виконавські навички у процесі навчання гри на музичному інструменті, рівень інтерпретації та розкриття художньо-образного змісту твору, виконавські вміння у художньому показі пісенного репертуару, артистизм.

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ЄКТС	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Концертне виконання музичних творів на високому рівні. Здобувач освіти вільно володіє програмовим матеріалом, демонструє високий рівень інструментального виконавства та музичного мислення. Виконання творів вирізняється яскравістю, образністю, відчуттям музичної форми, переконливістю та стилістичною точністю інтерпретації. Демонструє досконалий рівень технічної підготовки, історико-стилістичний, високий рівень художнього показу пісенного репертуару та акомпаніаторських навичок.

82-89	Дуже добре	В	Оцінка «дуже добре» ставиться при текстуально-правильному, стилістично достовірному, емоційному виконанні програми достатнього рівня складності. Досить високий рівень виконавської майстерності.
74-81	Добре	С	Середній рівень володіння програмовим матеріалом, здатність втілювати емоційний зміст музичного твору. Впевнене виконання з незначною кількістю змістовних помилок. Хороший рівень розвитку музичного слуху, музичного мислення, музичної уяви. Середній рівень виконавської майстерності. Демонструє середній рівень теоретичних знань (історико-стилістичних, музично-теоретичних).
64-73	Задовільно	Д	Достатній рівень сформованості та розвитку окремих компонентів музичної виразності й виконавських умінь. Здобувачем освіти допущено значну кількість технічних та змістових помилок. Не достатньо розкрито суть художньо-образного і жанрово-стильового змісту виконуваних творів.
60-63	Достатньо	Е	Початковий рівень сформованості виконавських умінь, значна кількість технічних та текстових помилок. Виконання музичних творів задовольняє мінімальні вимоги на низькому рівні знань.
35-59	Незадовільно	Фх	Здобувач освіти не володіє програмовим матеріалом, у виконанні музичних творів присутня велика кількість художніх та технічних недоліків, що є недостатнім для необхідного рівня компетентності. Демонстрація дуже низького рівня виконавської майстерності.

**ОРІЄНТОВНІ ПРИКЛАДИ ПРОГРАМИ
КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
З «ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ»**

Фортепіано

1. Гендель Г. Ф. Алеманда g-moll;
 2. Бетховен Л. Соната f-moll, тв. 2, № 1;
 3. Лисенко М. «Елегія»;
 4. Майборода П., вірші Малишка А. «Пісня про рушник».
1. Бах Й. С. Алеманда Es-dur із французької сюїти № 4;
 2. Гайдн Й. Соната e-moll (I ч.);
 3. Кос-Анатольський А. Перша частина сюїти для фортепіано «Сині гори»;
 4. Ведмедеря М., вірші Клок Г. «Немає України без калини».
1. Бах Й. С. Маленька прелюдія e-moll;
 2. Бетховен Л. Соната G-dur, № 20 (II ч.);
 3. Косенко В. «Дощик»;
 4. Май Н. «Золота зіронька».
1. Шмітц М. Джазова інвенція a-moll, № 20;
 2. Шпіндлер Ф. Сонатина e-moll;
 3. Герасименко О. «Зимова казка»;
 4. Білик І., вірші Романець В., гармонізація Кабаці О. «Дрімко».

1. Бах Й. С. Маленька прелюдія D-dur;
2. Моцарт В. А. Сонатина C-dur;
3. Щуровський Ю. «Елегійний прелюд»;
4. Горова Л. «Дві пісеньки».

Народні інструменти

1. Гендель Г. Ф. Сарабанда d-moll;
 2. Діабеллі А. Сонатина» F-dur, I ч.;
 3. Ульмар І. «Пігаль»;
 4. Пономаренко Г., вірші Сома М. «Вишиванка».
1. Бах. Й. С. Арія C-Dur;
 2. Андре А. Сонатина a-moll;
 3. Жиро Ю. «Під небом Парижа»;
 4. Житкевич А. «Чобітки мої червоні».
1. Пахельбель Й. Чакона a-moll;
 2. Кухта В. Фантазія № 2 на українські народні теми;
 3. Герасименко О. «Прелюдія»;
 4. Весна О. «Назустріч долі».
1. Гендель Г. Ф. Фугета a-moll;
 2. М'ясков К. Варіації на тему української народної пісні «Якби мені черевики»;
 3. Китастий Г. «Гомін степів»;
 4. Куртяк В., вірші Крищенко В. «Це мій рідний край».
1. Клименко В. Прелюдія a-moll;
 2. Чімароза Д. Соната G-dur;
 3. Українська народна пісня в обробці Корецького М. «Ой на горі два дубки»;
 4. Кириліна І., вірші Воронька П. «Засмутилось кошеня».

РЕКОМЕНДОВАНИЙ РЕПЕРТУАР ФОРТЕПІАНО / НАРОДНІ ІНСТРУМЕНТИ

Поліфонічні твори

1. Бах Й. С. Маленькі прелюдії і фуги (на вибір).
2. Бах Й. С. Двоголосні інвенції (на вибір).
3. Бах Й. С. Триголосні інвенції (на вибір).
4. Бах Й. С. Французькі сюїти: h-moll, c-moll, E-dur, Es-dur, G-dur (окремі частини).
5. Бах Й. С. Англійські сюїти: a-moll, g-moll, F-dur (окремі частини).
6. Бах Й. С. Добре темперований клавір. Прелюдії і фуги. I том: d-moll, B-dur, E-dur; II том: f-moll.
7. Бах Й. С. Партити: B-dur, c-moll (окремі частини).
8. Бах Й. С. Органні хоральні прелюдії (на вибір).
9. Букстегуде Д. Алеманда і сарабанда з сюїти № 17.
10. Гендель Г. Ф. Каприччіо.
11. Гендель Г. Ф. Сюїти G-dur, g-moll.
12. Гріг Е. Канон.
13. Дремлюга М. Інвенція.
14. Кірнбергер І. Жига.
15. Пахульський Г. Канон.
16. Хачатурян А. Інвенція.
17. Чюрльоніс М. Фугети h-moll, a-moll.
18. Шмітц М. Джазова інвенція № 22 C-dur.
19. Юцевич Є. Інвенція на тему укр. нар. пісні «Сонце низенько».
20. Юцевич Є. Фуга.

Велика форма

1. Бах Ф. Е. Рондо з сонати h-moll.
2. Беркович І. Варіації на тему Паганіні.
3. Бетховен Л. Дев'ять варіацій.
4. Бетховен Л. Сонати № 1 f-moll, № 5 c-moll, № 6 F-dur, № 8 c-moll, № 9 E-dur, № 10 G-dur, № 16 G-dur, № 19 g-moll, № 20 соль мажор, № 25 G-dur.
5. Вебер К. Анданте з варіаціями, тв. 3.
6. Вебер К. Сонатина C-dur.
7. Гайдн Й. Сонати (на вибір).
8. Гендель Г. Ф. Соната C-dur.
9. Гріг Е. Соната e-moll, 1 ч.
10. Дюссек Я. Сонатина № 6 B-dur, тв. 20, 1 ч.
11. Жилінський А. Сонатина g-moll.
12. Клементі М. Сонатини № 2 D-dur, тв. 37, № 3 F-dur, тв. 38.
13. Кулау Ф. Сонатини № 3 F-dur, тв. 20, № 3 a-moll, тв. 88.
14. Моцарт В. А. Сонати № 5 G-dur, № 6 C-dur, № 7 C-dur, № 12 F-dur, № 14 c-moll, № 15 C-dur, № 16 B-dur, № 19 фа мажор. Сонатини (на вибір). Фантазія d-moll.
15. Сейсс І. Сонатина № 1 D-dur, тв. 8.
16. Сільванський М. Варіації G-dur.
17. Скарлатті Д. Сонати № 6 F-dur, № 9 d-moll, № 10 D-dur, № 51 B-dur, № 57 G-dur.
18. Чимароза Д. Соната B-dur.
19. Шуберт Ф. Сонати a-moll, A-dur, 1 ч.
20. Щуровський Ю. Варіації d-moll.

П'єси

1. Бетховен Л. Багатель № 6 D-dur, тв. 33.
2. Гусаківський А. Скерцо.
3. Жульєва Л. Концертна п'єса «Косарі».
4. Калачевський М. «Романс». «Ноктюрн».
5. Кос-Анатольський А. «Сині гори». «Полонини». «Місячне сяйво».
6. Лисенко М. Елегія. «Сумний спів».
7. Ліст Ф. Втіхи № 2, № 6. Ноктюрн № 3.
8. Лозбін С. Концертний вальс «Наближення».
9. Лущик О. «Козака несуть».
10. Мак-Доуелл Е. «Восени». «Гарантела».
11. Мендельсон Ф. «Пісні без слів» (на вибір).
12. Пуленк Ф. «Імпровізація».
13. Сібеліус Я. «Сувенір». «Ялина».
14. Скулте А. Прелюдія cis-moll.
15. Сметана Б. Полька № 1, тв. 12.
16. Фібіх З. «Поема». «Венеціанська гондольєра».
17. Франк С. «Повільний танок».
18. Шопен Ф. Ноктюрни Es-dur, cis-moll, c-moll. Фантазія-експромт. Вальси (на вибір). Прелюдії (на вибір). Полонези g-moll, B-dur. «Забутий вальс» (g-moll).
19. Шуберт Ф. «Музичні моменти» As-dur, f-moll.
20. Шуман Р. «Листки з альбому», тв. 124. Цикл «Фантастичні п'єси» (на вибір).

Пісенний репертуар

1. Балема М., вірші Воньо М., Карася П. «Козацькому роду нема переводу».
2. Ведмедеря М., вірші Камінчука А. «Це моя Україна».
3. Ведмедеря М., вірші Клок Г. «Немає України без калини».
4. Вербицький М., вірші Чубинського П. «Гімн України».
5. Злотник О., вірші Вратарьова О. «Школярі-школярики».

6. Злотник О., вірші Сингаївського М. «Цвіт землі».
7. Івасюк В. «Червона рута».
8. Кириліна І., вірші Воронька П. «Засмутилось кошеня».
9. Кириліна І., вірші Вратарьова О. «Зелене слоненя».
10. Крижанівський Д., вірші Шевченка Т. «Реве та стогне Дніпр широкий».
11. Майборода П., вірші Малишка А. «Пісня про рушник».
12. Май Н., фортепіанний супровід Столярчук Л. «Малюки».
13. Олейнікова А., вірші Ратич Л., фортепіанний супровід Стречен К. «Диво-осінь».
14. Осадчий О., вірші Дмитрука А., фортепіанний супровід Столярчук Л. «Посміхайтесь».
15. Риковська О. «В коло дружно ти ставай».
16. Риковська О. «Ми – одна сім'я».
17. Філіпенко А., вірші Волгіної Т. «Пісенька про маму».
18. Філіпенко А., вірші Волгіної Т. «Святковий вальс».
19. Чарнецький С., вірші Труха Г. «Ой у лузі червона калина».
20. Шамо І., вірші Луценка Д. «Києве мій».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Білозерова О. В., Завіруха Л. А., Мархалевич Т. С. Особливості інтеграції знань про артикуляційні позначення у сонатах Йозефа Гайдна у зміст інструментальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: науковий журнал. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. № 83. С. 61-69
2. Білозерова О. В., Завіруха Л. А. Теоретичні та практичні засади формування концертмейстерсько-аккомпаніаторських навичок у здобувачів освіти спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Одеса, 2023. Вип. 86. С. 28-34
3. Бойчук І. І. Робота над різножанровими творами у класі фортепіано : навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського), студентів другого (магістерського) рівня освіти. Чернівці, 2021. 68 с.
4. Гордійчук Л. В., Кругляченко А. Ю. Особливості роботи над поліфонічними творами у класі фортепіано: методичні рекомендації. Луцьк : Надстир'я, 2020. 32 с.
5. Грінченко С., Охманюк В. Ф. Особливості редагування клавірних творів Йогана Себастьяна Баха. Fine Art and Culture Studies, Луцьк, 2023. № 1. С. 12–17. URL <https://doi.org/10.32782/facs-2023-1-2>
6. Гризоголова Т. І. Методика навчання гри на фортепіано : навч. посібник. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 169 с.
7. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти : монографія. 2-е вид. випр. Київ : НПУ, 2021. 460 с.
8. Завіруха Л. А., Білозерова О. В. Методи формування музично-слухової активності у процесі інструментально-виконавської підготовки здобувачів освіти спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво). Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 71. Том 2. С. 211-215.
9. Зиско В. В., Білозерова О. В., Завіруха Л. А. Інноваційні технології формування мотивації навчання гри на фортепіано у майбутніх учителів музичного мистецтва. «Суспільство та національні інтереси» : журнал. 2024. №8(8) 2024. С. 171-181

10. Історія виконавства : конспекти лекцій з навчальної дисципліни для студентів мистецьких закладів освіти (спеціалізація «Фортепіано») / О. В. Косилова, Н. І. Путря, Т. І. Буравльова, Т. М. Лобаченко, Л. В. Зіноватна. Київ, 2019. 258 с.
11. Каменська В. Ю. Фортепіано. Навчальний посібник. Київ : НАКККіМ, 2019. 252 с.
12. Кашкадамова Н. Фортеп'янно-виконавське мистецтво України. Історичні нариси. Львів : КІНПАТРИ ЛТД, 2017. 616 с.
13. Лісецький С. Й. Історія української музики. Від XIX до першої чверті XX століття : навчальний посібник для студентів вищих музичних навчальних закладів. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 164 с.
14. Олексюк О. М., Бондаренко Л. А. Методика викладання музичних дисциплін у вищій школі : навч. посіб. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 112 с.
15. Пилипчук В.В. Історія та модернізація бандури. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ 2021. В.79 (Т.2), С. 43-47. <https://enpuir.edu.ua/entities/publication/c785dcba-8601-4b19-9556-1aee37a7843f>
16. Попов Ю. К. Феномен творчості М. Скорика в контексті освітньо-професійних програм з музичного мистецтва. *Молодь і ринок* / співавт. Ярмо М. Дрогобич, 2021. №9 (195). С. 105–110.
17. Okhmaniuk , V., Kosynets , I., Chernetska , N., Gontar , O., Tseiko, N. Musical Art and Musical. Pedagogy in Higher Art Education: Instrumental and Vocal Directions. *Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade*, 18(se1), 2025. S. 282–290. (Web of Science Core Collection) DOI: <https://doi.org/10.14571/brajets.v18.nse1.282-290>
18. Охманюк В. Ф. Особливості творчості Євгенії Черказової в сучасному акордеонному виконавстві. *Fine Art and Culture Studies*, Луцьк, 2022. № С. 73–78. URL: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-4-10>
19. Охманюк В., Кривицька Т. Фортепіанні транскрипції Ф.Шуберта-Ф.Ліста у інтерпретації Музи Рубацкіте. *Fine Art and Culture Studies*, Луцьк, 2024. № 6. С. 44 – 54, URL <https://doi.org/10.32782/facs-2024-6-7>
20. Охманюк В., Томчук Н. Проблеми формування музичної культури здобувачів освіти в науковій діяльності і на практиці . *Fine Art and Culture Studies*, Луцьк, 2025. № 2, С. 117–121 URL: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-2-16>
21. Пилипчук В.В. Танцюємо разом: навчальний посібник. Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 2023. 76 с.
22. Попов Ю. К. Феномен мета-жанрової форми у музичній творчості доби модернізму та постмодерну / співавт. Ярмо М., Каралюс М. *Fine Art and Culture Studies*. Луцьк, 2022. № 4. С. 107–112.
23. Попов Ю., Плотнікова А. Проблеми підготовки фортепіанної гри на основі акомпанементу художніх пісень Ф.Шуберта. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 79. Том 2. С. 80-87.
24. Попов Ю. К. Фортепіанна мініатюра у творчості сучасних українських композиторів: методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» освітньої програми «Сольне інструментальне та вокальне виконавство» /уклад. Ю. К. Попов, кандидат мистецтвознавства, доцент. Харків: Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського, 2023. 25 с.
25. Попов Ю. К. «Розмова з часом» Володимира Рунчака (антисоната для двох фортепіано) : метод. рек. для самостійної роботи здобувачів освітніх ступенів «Бакалавр» та «Магістр» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» освітньої програми «Сольне інструментальне та вокальне виконавство» та освітньо-наукової програми «Музичне мистецтво» очної та заочної форм здобуття освіти (освітні компоненти «Фах» та «Виконавсько-педагогічна майстерність») / уклад. Н. В. Горецька, Ю. К. Попов. Харків, 2024. 23 с.
26. Суворов В.О., Скакальська З.Є. Парадигма баянної творчості Аліма Батршина. *Народно-інструментальне мистецтво на зламі XX-XXI століть: збірник матеріалів та тез XVII*

міжнародної науково-практичної конференції. (Дрогобич. 1 грудня 2023) / [Редактор-упорядник А. Душний]. Дрогобич. Посвіт, 2024. 112с. С. 87-91.

27. Суворов В. О., Скакальська З. Є., Назар Я. В. Специфіка формування професійної майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки (акордеон/баян). *Інноваційна педагогіка*. Вип. 86. Т. 2. Одеса. 2025. С. 143–146
28. Суворов В.О., Назар Я.В. Синтез поняття «творчість – виконавство-наука» у баянно-акордеонному мистецтві України у XXI столітті. *Horizontyumenia Zbornik abstraktov prispevkovz medzinarodnej vedeckejwebovej konferencie. //vedeckyredactor:V.Didi.,M. Strenacikova, Kosice.VQUILIBRRIA,10.09.2021 -15.09.2021, C1-7.*
29. Шукайло В. Ф. Шлях до майстерності піаніста : навчально-методичний посібник. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2017. 206 с.
30. Шумська В. С., Кикіньова Л. М. Формування та розвиток музичних здібностей. Методичні рекомендації для студентів та викладачів педагогічних коледжів. Луцьк : Вежа. 2020. 40 с.
31. Ябковська С. П., Мазурок І. В. Потенціал навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент» у контексті формування спеціалізовано-професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва. *«Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. Луцьк : Вид. дім «Гельветика», 2022. № 3. С. 29–33.
32. Шиманський П. , Коцюрба Н, Дуда С. Концертна діяльність у фаховій підготовці здобувача вищої освіти на прикладі арт-проекту НАШЕ РІДНЕ – УКРАЇНСЬКЕ: методика та практика. *Fine Art and Culture Studies*. Луцьк, 2023. № 4, 106–112. <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-14>

Допоміжна

1. Андрущак Б. Р., Столярчук О. В. Психологічний аспект сценічного виступу в контексті підготовки до професійної діяльності майбутнього вчителя музики. *Інновації в науці: сучасні виклики* : збірник наукових матеріалів XXXIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця. 7 жовтня 2019 р. Ч. 6. С. 10–13.
2. Завіруха Л. А., Мархалевич Т. С. Педагогічні умови організації самостійної роботи студентів-піаністів з основного музичного інструменту. *Сучасна наука та освіта Волині* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції. Луцьк Я: Регіональна рада молодих вчених при управлінні освіти і науки Волинської ОДА, 20 листопада 2020. С. 258–260.
3. Зиско В. В. Формування й розвиток навичок публічного виступу виконавця. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2-3 лютого 2018. Ч. 1. С. 45–50.
4. Каплієнко-Ілюк Ю. В. Аналіз музичних творів : навчальний посібник. Чернівці, 2016. 160 с.
5. Кикіньова Л. М., Зиско В. В., Шумська В. С. Формування у студентів елементарної композиторської творчості у класі музично-інструментальної підготовки. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2022. Вип. 50. Том 1. С. 88–91.
6. Кругляченко А. Ю. Розвиток навичок читки з листа – пріоритетний чинник професійної підготовки вчителя музичного мистецтва. *Збірник науково-методичних праць викладачів Луцького педагогічного коледжу*. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2018. Вип. 11. С. 43–48.
7. Кругляченко А. Ю., Зиско В. В. Індивідуальний стиль професійної діяльності в контексті генези вимог до підготовки вчителя музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. Одеса. 2020. Вип. 28, С. 170–176.
8. Матящук О. М., Шумська В. С. Сучасні тенденції українського фортепіанного репертуару. *Інноваційна педагогіка*. Одеса. 2019. Вип. 10, Т. 2. С. 142–146.

9. Матящук О. М., Шумська В. С. Психологічні аспекти впливу музичного мистецтва на формування національної свідомості особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Запоріжжя. 2019. Вип. 63, Т. 1. С. 250–255.
10. Матящук О. М., Шумська В. С. Теоретичні передумови застосування національно-культурного підходу в музичній освіті. *Інноваційна педагогіка*. Одеса. 2019. Вип. 18, Т. 2. С. 32–35.
11. Мельник Л. В. Психологічна природа сценічного хвилювання. *Методи і способи підготовки до концертного виступу : методичні рекомендації*. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2017. 28 с.
12. Михалюк А. М. Формування виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва : навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 220 с.
13. Охманюк В. Ф. Оркестровий клас: навч.-метод. посіб.: Ч.1. Вид. 2-ге, змін. та доп. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 193 с. (Затверджено до друку вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 2 від 26 лютого 2021 р.; наказ № 66-з від лютого 2021 р.) URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20939>
14. Охманюк В. Ф. Інструментознавство та інструментування (поезія Т. Шевченка, муз. В. Захарченка, аранжування В.Охманюка) «Вітре буйний, вітре буйний...»: метод.-реком. для сам. роб. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 37 с. URL:<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20947>
15. Охманюк В. Ф. Фахова майстерність (І. Міський «Бетута пе Лок» аранж. В. Охманюка.): метод.-реком. для сам. роб. з ОК «Фахова майстерність». Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 23 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22857>
16. Охманюк В. Ф. Фахова майстерність (Музика народна «Буковинка для ріжка» аранж. В. Охманюка.): метод. реком. для сам. роб. з ОК «Фахова майстерність». Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 31 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22862>
17. Пилипчук В.В. Оновлення музичних традицій в контексті проведення конкурсів бандурного виконавства. *Кобзарство:діалог модерної перформанції та духовної традиції. Академічні студії. Серія «Педагогіка» Вип. 2., 2021. С. 79- 83.* <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/26>
18. Пилипчук В.В. Бандурне мистецтво початку ХХ століття та його особливості. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 43 том 2. Одеса, 2022. С. 86-88.
19. П'явка К. М., Коцюрба Б. Б., П'явка І. М. Методичні особливості формування імпровізаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі інструментально-виконавської підготовки. *Академічні студії. Серія: Педагогіка. Видавничий дім «Гельветика» Вип. 4, 2022, С. 149-155. DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.4.22>*
20. Назар Я.В., Суворов В.О., Коцюрба Б.Б. Репертуар баяніста/акордеоніста як творче обличчя музичного колективу. *Матеріали V Мистецтвознавчого пленеру з міжнародною участю «Мистецька парадигма: сучасний погляд», 15 травня, Луцьк 2024. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР, 2024 С.43-48.*
21. Столярчук Л. І., Андрущак Б. Р. Фортепіанна виконавська діяльність в процесі формування фахових компетенцій. *Наукова дискусія: питання педагогіки та психології : матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 4–5 грудня 2020 р. Ч. 2. С. 40–44.
22. Турко Н., Буцяк В., Пилипчук В. Кобзарство як важлива складова збереження ідентичності духовної культури українського народу. *Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 60, том 4, 2023р. С. 208- 213 http://www.apnh-journal.in.ua/archive/60_2023/part_4/*
23. Фоміна Т. М. Стильові принципи фортепіанного виконання і можливості індивідуальної виконавської інтерпретації. Одеса: Астропринт, 2014. 136 с.

24. Шиманський П.Й. Грає інструментальний ансамбль «Експромт» Фрагменти з опери А. П'яцолли «Марія де Буенос-Айрес»: навч.-реперт. посіб. Для студ. мист. навч. закл. I-IV рівнів акредитації спец. 025 «Музичне мистецтво». Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 246 с. (11 авт. арк) <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24685>

Інформаційні ресурси (Основні Web-сторінки в INTERNET)

1. Сайт нотної бібліотеки академічної музики: <http://nlib.org.ua/>
2. Електронний журнал «Музичний керівник», який містить різноманітні рубрики: актуальний репертуар, буклети, пам'ятки, сценарії свят та розваг: <https://emuzker.expertus.com.ua/>
3. Сайт містить музичні книжки для різних рівнів, окремі твори та аранжування: afabooks.com – [Сучасні ноти для фортепіано](#)
4. Сайт містить терміни та поняття класичної музики. В довільній формі подано основи нотної грамоти, інформація про видатних європейських композиторів та музикантів, їхні біографії, історії з їхнього життя. На сайті міститься підбірка цікавих музичних ігор для дітей. <https://muzabetka.com.ua/music-slovyk.html>
5. Сайт налічує нотну бібліотеку творів українських авторів, історію музичного мистецтва, біографії композиторів: <http://ukrnotes.in.ua/poshuk.php>
6. Сайт нотної бібліотеки академічної музики: <http://nlib.org.ua/>
7. Сайт нотної бібліотеки фортепіанної музики українських та світових композиторів: <http://piano-notes.net/>
8. Сайт нотної бібліотеки та фонотеки академічної музики: <https://musopen.org/uk/music/>
9. Сайт нотної бібліотеки різноманітної фортепіанної музики: <https://gloriamusic.org.ua/noty-skachat>
10. Сайт про класичну музику. Містить біографії композиторів, нотні ресурси, фонотеку: <https://www.classiccat.net/>
11. Сайт про українську музику загалом та її звукозапис зокрема. На сайті формується повний [каталог](#) українського звукозапису від початку його виникнення до наших днів. Розділом сайту є [енциклопедичний довідник](#) про діячів українського музичного мистецтва (виконавців, музикантів, композиторів та ін.): <https://ukrmusic.online/information/>
12. Словник-довідник музичних термінів за книгами Ю. Є. Юцевича: <http://term.in.ua/>

**ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
З «ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ»
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«СЕРЕДНЯ ОСВІТА (МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»
ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

РОЗРОБНИКИ:

Марчук Сергій Степанович, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти;

Жорняк Богдана Євгеніївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музичного мистецтва

ОПИС КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Основу комплексного кваліфікаційного екзамену з «Педагогіки та методики музичної освіти» складають такі освітні компоненти: «Педагогіка. Історія педагогіки», «Теорія і методика музичної освіти».

У програмі подається зміст питань з ОК Педагогіка. Історія педагогіки та з ОК Теорія та методика музичної освіти для здобувачів спеціальності 014 Середня освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У програмі представлено короткий зміст запитань та перелік практичних завдань, які формують загальні та спеціальні компетентності та визначають програмні результати навчання за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Музичне мистецтво)» та Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти», які складають підґрунтя професійної підготовки бакалавра педагогічної освіти. Адресується здобувачам вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта освітньо-професійної програми «Середня освіта (Музичне мистецтво)» освітнього ступеня «бакалавр» очної форми навчання.

Комплексний кваліфікаційний екзамен є підсумковим етапом моніторингу навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, заснована на компетентнісних засадах підготовки спеціаліста галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта.

Атестація здобувачів вищої освіти спрямована на визначення у майбутніх учителів закладу загальної середньої освіти (музичне мистецтво) рівня оволодіння теоретичними знаннями, практичними вміннями, ефективними технологіями освітньої роботи з дітьми різних вікових категорій, здатності вирішувати типові спеціалізовані завдання в професійній діяльності майбутніх педагогів.

Атестація здійснюється відкрито і публічно в режимі роботи екзаменаційної комісії. Складання комплексного кваліфікаційного екзамену здійснюється державною мовою. Білети до іспиту затверджуються Вченою радою КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Білети містять три запитання. Структура білетів: перше питання з педагогіки, історії педагогіки; друге – з теорії і методики музичної освіти (теоретичне), третє – з теорії і методики музичної освіти (практичне). Максимальна кількість балів, які може отримати здобувач освіти за два перших питання – по 30 балів, за третє – 40 балів. Під час відповіді увага звертається на вміння розкривати сутність теоретичних положень, вільне та правильне володіння категоріями і поняттями, практичні вміння та навички гри на музичному інструменті. глибину; правильність, чіткість, виразність мовлення здобувача освіти. Оцінювання відповіді здійснюється згідно з розробленими критеріями.

Згідно з вимогами ОПП Середня освіта (Музичне мистецтво), під час проведення комплексного кваліфікаційного екзамену зі спеціальності 014 Середня освіта здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти повинні відобразити здобуті компетентності та програмні результати.

Інтегральна компетентність:

ІК-1. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної

області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, вільно оперувати професійною термінологією.

ЗК-4. Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності та ефективно комунікувати іноземною мовою за предметною спеціальністю

ЗК-5. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-6. Здатність до пошуку інформації, її аналізу та критичного оцінювання.

ЗК-7. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

ЗК-8. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-9. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності і підприємлих ідей, генерувати нові ідеї, виявляти розв'язувати професійні проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності (СК):

СК-1. Здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів, визначених державними стандартами освіти.

СК-2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати й розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів в процесі вивчення музичного мистецтва.

СК-3. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей.

СК-4. Здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку учнів для проведення уроків та позакласних заходів з музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти, в тому числі за умов дистанційного та змішаного навчання.

СК-5. Здатність ефективно використовувати наявні та створювати нові цифрові освітні ресурси у процесі викладання музичного мистецтва.

СК-6. Здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу.

СК-7. Здатність формувати мотивацію учнів та організовувати їхню пізнавальну діяльність з врахуванням вікових й індивідуальних особливостей, психоемоційного стану.

СК-8. Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами, формувати в учнів емоційну чутливість, рефлексію та ціннісне ставлення до творів мистецтва.

СК-9. Здатність здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег та підтримувати їх у професійному розвитку, аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати.

СК-10. Здатність використовувати музикознавчі, музично-педагогічні, культурологічні знання та сучасну термінологію для аналізу, інтерпретації й структурування навчального матеріалу з музичного мистецтва.

СК-11. Здатність застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження для підвищення ефективності мистецько-педагогічної діяльності.

СК-12. Здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмету «Музичне мистецтво» та інтегрованого курсу «Мистецтво».

СК-13. Здатність виявляти музикальність, демонструвати виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентсько-хорові), інтерпретаційні, артистичні уміння вчителя музичного мистецтва.

СК-14. Здатність здійснювати психологічну підтримку здобувачів освіти та створювати умови для ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища.

СК-15. Здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу.

Результати навчання (РН):

ПРН-1. Демонструвати академічні знання з музичного мистецтва, володіти методиками і технологіями моделювання змісту навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

ПРН-2. Володіти навичками усного й писемного ділового мовлення державною мовою, використовувати професійну термінологію в усіх видах освітньої та мистецько-педагогічної діяльності.

ПРН-3. Демонструвати вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

ПРН-4. Розуміти й застосовувати іншомовні джерела інформації, терміни та професійні тексти за предметною спеціальністю; використовувати іноземну мову в освітньо-комунікативному середовищі.

ПРН-5. Розуміти значущість музичної культури і мистецтва для виховання та розвитку особистості учня, цінувати полікультурність світу і керуватися у своїй діяльності принципами толерантності, діалогу та співробітництва.

ПРН-6. Знати історичні, теоретичні та методологічні основи музичної освіти, педагогіки, психології; застосовувати сучасні методи, форми й засоби музично-педагогічної діяльності у процесі навчання та виховання учнів.

ПРН-7. Знати музичну термінологію, розуміти основні концепції, теорії та загальну структуру музикознавчих наук.

ПРН-8. Розуміти специфіку теоретичного та експериментального дослідження в музично-педагогічній діяльності вчителя.

ПРН-9. Володіти навичками гри на музичному інструменті, необхідними для вільного використання інструменту в різних видах музично-педагогічної діяльності.

ПРН-10. Володіти диригентсько-хоровими вміннями та навичками; демонструвати здатність до ефективної взаємодії, творчої співпраці та комунікації в учнівських, педагогічних і музичних колективах.

ПРН-11. Інтегрувати професійні вміння гри, співу, диригування, музичного сприймання, запам'ятовування та інтерпретації музичних творів; виявляти артистизм, самоконтроль і виконавську надійність.

ПРН-12. Вирішувати музично-педагогічні проблеми з оригінальністю й гнучкістю творчого мислення у процесі конструювання, інтерпретації та реалізації музично-педагогічних ситуацій.

ПРН-13. Називати і аналізувати методи цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу.

ПРН-14. Здійснювати добір і застосовувати сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей здобувачів освіти; критично оцінювати результати їх навчання та ефективність уроку.

ПРН-15. Вибирати відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізувати динаміку особистісного розвитку, визначати ефективні шляхи мотивації до саморозвитку.

ПРН-16. Виявляти потреби, музичні здібності, інтереси, навчальні можливості учнів та організовувати їх діяльність відповідно до завдань навчання, виховання і розвитку.

ПРН-17. Застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності з дотриманням принципів академічної доброчесності, авторського права та цифрової безпеки.

ПРН-18. Володіти різними методиками та інструментами оцінювання й моніторингу результатів навчання учнів, коригувати їх індивідуальні освітні траєкторії.

ПРН-19. Демонструвати критичне й аналітичне мислення у процесі розв'язання соціальних, освітніх і мистецько-професійних завдань; оцінювати достовірність, надійність і правомірність використання інформації.

ПРН-20. Аналізувати власну педагогічну діяльність і її результати, здійснювати безперервний професійний розвиток, отримувати та надавати колегальну підтримку у професійному зростанні.

ПРН-21. Формувати в учнів ключові компетентності (ініціативність, творчість, комунікацію, критичне мислення) засобами музичного мистецтва.

ПРН-22. Реалізовувати навчальні програми з музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво», організовувати різні види позакласної та позашкільної діяльності з учнівською молоддю.

ПРН-23. Дотримуватися етичних норм у професійній діяльності, здійснювати взаємодію та комунікацію з колегами, соціальними партнерами, учнями, вихованцями та їхніми батьками.

ПРН-24. Забезпечувати психологічну підтримку здобувачів освіти, створювати безпечне, інклюзивне, доброзичливе освітнє середовище, забезпечувати виховання і навчання всіх учнів незалежно від їхнього соціокультурного контексту.

ПРН-25. Дотримуватися правил безпеки життєдіяльності; володіти прийомами збереження особистого фізичного та психічного здоров'я; забезпечувати охорону життя і здоров'я учнів.

Критерії оцінювання відповідей здобувачів освіти на 1-ше, 2-ге питання екзаменаційного білету

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
25 – 30	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки. Глибоке оволодіння вузловими питаннями по темах. Системне, усвідомлене використання інформації. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між окремими змістовими блоками. Вільна орієнтація і використання необхідного понятійного апарату при розкритті проблеми. Мова чітка і логічна. Здатність до аналітико-узагальнюючого викладу питання, вміння формулювати висновки і пропозиції по суті проблеми.
19 – 24	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки. В цілому цілісне, усвідомлене оволодіння матеріалом, віднесеним до зазначеного питання. В окремих випадках рівень засвоєння інформації недостатній. Аргументація при відповідях на питання, логічність і взаємозв'язок у викладі матеріалу дещо занижені. Відчуває труднощі при відповідях на питання, у формулюванні узагальнень і висновків.
18 – 23	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який відтворює значну частину навчального матеріалу, розкриває його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих теоретичних положень. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.

17 – 22	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
16 – 21	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання закритого типу, або що потребують однослівної відповіді. Необхідним категорійно-понятійним апаратом здобувач освіти не володіє. Робить безуспішні спроби розкриття питання на репродуктивному, механічному рівні. Не розуміє змісту питання, відповідає не по суті.
0	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який досить слабо, на примітивному рівні володіє навчальним матеріалом, та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

**Критерії оцінювання відповідей здобувачів освіти на 3-тє питання
екзаменаційного білету**

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
33 – 40	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст практичного завдання, досконало володіє інструментом, голосом, вільно орієнтується в базовому музичному репертуарі, послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить умовисновки. Здобувач освіти демонструє глибоке оволодіння питаннями методичного характеру, системне, усвідомлене використання інформації. Встановлює причинно-наслідкові зв'язки між окремими змістовими блоками, теорією та практикою, вільно орієнтується і використовує необхідний понятійний апарат при розкритті проблеми. Мова чітка і логічна. Здатний до аналітико-узагальнюючого викладу питання, демонструє вміння формулювати висновки і пропозиції по суті проблеми, генерувати нові ідеї, застосовувати знання у практичних ситуаціях.
25 – 32	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки; ситуативний власний аналіз. На достатньому рівні володіє інструментом та голосом, не досконало знає базовий музичний репертуар.
17 – 24	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який відтворює значну частину навчального матеріалу, розкриває його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих методичних положень. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки. Задовільно володіє інструментом та голосом, погано орієнтується в базовому музичному репертуарі.
9 – 16	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без

	аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань, методичних засад і практичних завдань.
1 – 8	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який не в змозі, довести практичну складову навчального матеріалу, допускає істотні помилки, відповідає на запитання закритого типу, або що потребують однослівної відповіді. Необхідним категорійно-понятійним апаратом здобувач освіти не володіє. Робить безуспішні спроби розкриття питання на репродуктивному, механічному рівні. Не розуміє змісту питання, відповідає не по суті.
0	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який досить слабо, на примітивному рівні володіє навчальним матеріалом, та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту практичного завдання. Не в змозі його виконати.

Загальні критерії оцінювання знань здобувачів освіти

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ЄКТС	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Здобувач першого бакалаврського рівня вищої освіти засвідчує всебічні та систематизовані знання, демонструє глибину і детальність аналізу питань, уміння розкривати сутність теоретичних положень; практично розв'язувати педагогічні завдання.
82-89	Дуже добре	B	Здобувач першого бакалаврського рівня вищої освіти засвідчує ґрунтовні систематизовані знання, демонструє вміння аналізу питань, розкриття сутності теоретичних положень і практичного розв'язання педагогічних завдань, але при цьому допускає окремі неточності.
74-81	Добре	C	Здобувач першого бакалаврського рівня вищої освіти підтверджує засвоєння змісту освітньо-професійної програми, достатньо висвітлює теоретичні положення, з'ясовує суттєві практичні сторони питань, але при цьому допускає окремі неточності, його обґрунтування не завжди переконливе.
64-73	Задовільно	D	Здобувач першого бакалаврського рівня вищої освіти засвідчує знання основного змісту освітньо-професійної програми обсягом, який необхідний для подальшої практичної роботи. Однак відповідь вирізняється поверховістю або фрагментарністю, наявні неточності та помилки у змісті відповіді.
60-63	Достатньо	E	Здобувач першого бакалаврського рівня вищої освіти виявляє знання основного змісту освітньо-професійної програми обсягом елементарно необхідним для подальшої практичної роботи. Однак відповідь вирізняється обмеженістю, поверховістю або фрагментарністю, наявні неточності та помилки у змісті відповіді; професійні знання, вибір методів навчання не завжди правильні.
35-59	Незадовільно	Fx	Здобувач першого бакалаврського рівня вищої освіти виявляє суттєві прогалини у засвоєнні програмового матеріалу, має значні труднощі в оперуванні категоріями

			та теоретичними положеннями; відповідь вирізняється обмеженістю, фрагментарністю, наявні грубі помилки; має труднощі у виборі методів, прийомів навчання, допускає помилки, виявляє обмеженість професійного мислення та несформованість відповідних умінь.
0-34	Незадовільно	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням освітніх компонентів.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Педагогіка як наука, основні педагогічні поняття, етапи розвитку педагогіки

Термін *«педагогіка»* походить від двох давньогрецьких слів: (*найс* – діти, дитина і *аго* – веду). У дослівному перекладі педагог означає *«дитоводий»*, «поводир дітей». У Давній Греції так називали раба, який супроводжував дитину свого господаря до школи. До XVII ст. *педагогіка* – складова частина філософії – всеохоплюючої системи наукових знань.

Статус педагогіки як самостійної науки був закріплений працями видатного слов'янського педагога Яна Амоса Коменського *«Велика дидактика»* (1632).

Педагогіка розглядається в таких *позиціях*: 1) наука, яка має свої закони і закономірності; 2) практика, яка вказує практичне застосування теоретичних положень; 3) мистецтво, яке вимагає творчого натхнення педагога; 4) навчальний предмет у педагогічних вишах. *Завдання педагогіки на сучасному етапі*: дослідження законів і закономірностей педагогічних явищ і процесів; визначення мети та завдань виховання і освіти; теоретичне обґрунтування змісту, принципів, методів і форм навчання та виховання; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду; обґрунтування сучасних ефективних гуманних педагогічних технологій; експериментальні дослідження педагогічної діяльності; упровадження результатів і рекомендацій педагогічного дослідження у практику; вироблення педагогічної майстерності.

Джерела вивчення педагогіки – народна педагогіка, праці педагогів-класиків, монографії і статті видатних учених, передовий педагогічний досвід, художні твори про дитинство, школу, вчителів, педагогічна періодика. *Основні педагогічні поняття та категорії*. *Найважливіші педагогічні категорії* – виховання, освіта, навчання. *Виховання* – цілеспрямований та організований процес формування особистості; *навчання* як двостороння пізнавальна діяльність вчителя і учнів, в ході якої здійснюється їх розвиток, освіта і виховання; *освіта* як процес і результат засвоєння учнями знань, умінь і навичок; цілеспрямована діяльність, пов'язана із прилученням людини до культури, до знань.

Основні етапи розвитку педагогіки: 1. *Народна педагогіка* (досвід народу). 2. *Духовна педагогіка* (досвід виховання через релігію в епоху середньовіччя, представники – діячі церкви Тертуліан, Августин Блаженний, Фома Аквінський). 3. *Світська педагогіка* пов'язана з іменами Коменського, Локка, Руссо, Песталоцці, Дістервега, Ушинського та ін.

2. Українська етнопедагогіка про формування та розвиток особистості

Народна педагогіка про розвиток особистості: вплив середовища: «З ким поведешся, від того й наберешся», «З розумним будеш розумним, з дурнем і сам будеш таким», «Як зайдеш між реп'яхи, то й реп'яхів наберешся», «Як у сім'ї згідливе життя, то й виросте дитя до пуття»; *роль спадковості*: «Яке коріння, таке й насіння», «Яке зіллячко, таке й сім'ячко», «Від лося – лосенята, від свині – поросятка», «Яка гребля, такий млин, який батько, такий і син»; *роль виховання*: «Як бавитимеш дитину, так воно й виросте», «Бурчання наскучить, приклад научить».

Про новонароджену дитину кажуть «пискля», «народженняточко». *Дворічну дитину* називають «стрижак», «друга каша», «друге літо», її як індивідуальність характеризують словами «балакуча», «никла», «понура», «тихоня». *На третьому році життя*: «третяки», «третє літо», «гулячки», бо допитливість і активність у пізнанні світу є головною ознакою

цього віку. *Чотирирічна дитина* – «четвертак», «четверте літо», «четверта каша». Її рухливість і самостійність позначають назвами «метунець», «шмиглик» та ін. *П'ятирічна дитина* – «п'ятак», «п'ятиліток», «підпасок» (готується допомагати старшим дітям по господарству, виявляє інтерес до праці).

3. Процес навчання: суть, суттєві ознаки

Суть процесу навчання. Навчання як цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються уміння і навички. *Характерні ознаки навчання:* двосторонній характер; спільна діяльність вчителя і учнів; керівництво зі сторони вчителя; спеціальна планомірна організація і управління; цілісність і єдність; відповідність закономірностям вікового розвитку учнів; гуманність; демократичність; особистісна спрямованість; динамічність.

Освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей. *Функції навчання:* освітня (навчальна), розвиваюча, виховна. *Основні компоненти навчання:* мета навчання; завдання навчання; зміст освіти; методи навчання; засоби навчання; форми організації навчання; результат навчання.

4. Ключові компетентності (за Концепцією «Нова українська школа»)

10 ключових компетентностей Нової української школи

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.

Спілкування іноземними мовами.

Математична компетентність.

Основні компетентності у природничих науках і технологіях.

Інформаційно-цифрова компетентність.

Уміння вчитися впродовж життя.

Ініціативність і підприємливість.

Соціальна та громадянська компетентності.

Обізнаність та самовираження у сфері культури.

5. Зміст освіти: поняття, складові. Основні документи змісту сучасної освіти

Зміст освіти – це система наукових знань, умінь, навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей учнів, формування їх світогляду, моралі, поведінки, підготовку до праці і життя.

Структурні частини змісту загальної освіти: система знань про природу, суспільство, способи діяльності; досвід практичної і творчої діяльності і досвід ціннісного ставлення людини до навколишнього світу.

Основні принципи відбору змісту шкільної освіти на сучасному етапі: демократизм, гуманізм, загальнолюдські та національні цінності, фундаментальні знання, науковість, системність знань, ідея полікультурності, взаємоповага між націями і народами, світський характер школи, індивідуалізація, диференціація навчання.

Основні документи змісту освіти:

1. Державний стандарт базової середньої освіти (2020)

Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст базової середньої освіти. *Метою базової середньої освіти є* розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні

профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу. *До ключових компетентностей належать:* 1) вільне володіння державною мовою; 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; 3) математична; 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; 5) інноваційність; 6) екологічна; 7) інформаційно-комунікаційна; 8) навчання впродовж життя; 9) громадянські та соціальні компетентності; 10) культурна; 11) підприємливість і фінансова грамотність.

Вимоги до результатів навчання учнів визначено *за такими освітніми галузями:* мовно-літературна; математична; природнича; технологічна; інформатична; соціальна і здоров'язбережувальна; громадянська та історична; мистецька; фізична культура.

2. Навчальний план – документ, затверджений Міністерством освіти і науки, України, який визначає склад навчальних предметів (для кожного типу шкіл), розподіляє їх за роками навчання із визначенням кількості годин (уроків), які відводяться на вивчення кожного предмета в тиждень, а також встановлює структуру навчального року. *Типи навчальних планів:* базовий, типовий і навчальний план школи. *Базовий навчальний план* освітніх закладів – це основний державний нормативний документ, який є складовою державного стандарту загальної середньої освіти. Він визначає *структуру* змісту загальної середньої освіти (*інваріантна і варіативна складові*), освітні галузі, забезпечує розподіл годин між ними за роками навчання; обумовлює гранично допустиме тижневе навантаження учнів для кожного класу. Базовий навчальний план є основою для розробки Міністерством освіти і науки України *типових навчальних планів* для різних типів загальноосвітніх навчальних закладів. *Навчальний план школи* – це нормативний документ, який не тільки визначає структуру навчального року, кількість годин, відведених на кожний навчальний предмет, але й враховує додаткові години на проведення індивідуальних і групових занять, факультативів, гуртків тощо.

3. Навчальна програма. Освітня програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. Основою для розроблення освітньої програми є стандарт освіти відповідного рівня (за наявності). Освітня програма містить: вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою; перелік освітніх компонентів та їх логічну послідовність; загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти. *Навчальна програма* визначає зміст і обсяг знань з кожного навчального предмета, умінь і навичок, які необхідно засвоїти, зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання. *Структура програми:* пояснювальна записка, в якій відображено цілі навчання; зміст навчального матеріалу, поділений на розділи і теми із зазначеною кількістю годин на кожен; обсяг знань, умінь і навичок з предмета для учнів кожного класу; методичні рекомендації педагогові щодо організації і проведення занять, перелік дидактичних матеріалів; критерії оцінювання знань, умінь і навичок з кожного виду роботи.

4. Навчальний підручник. Підручник – книга, яка містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни, викладені згідно з цілями навчання, визначеними програмою і вимогами дидактики). *Види підручників і навчальних посібників:* на основі класифікації наук (гуманітарні, фізико-математичні, природничі); за характером викладу матеріалу (академічні, прикладні); за провідними методами викладу матеріалу (інформаційні, проблемні, програмовані, комплексні). Електронні підручники. *Функції підручника:* освітня, розвивальна, виховна – основні; управлінська, мотиваційна, пізнавальна, тренувальна, технологічна *Вимоги до підручників:* педагогічні, методичні, поліграфічні. *Електронний підручник (посібник)* – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію.

6. Методи навчання: сутність, класифікація. Характеристика методів навчання за джерелом знань (словесні, практичні, наочні)

Методи навчання – система взаємозв'язаних прийомів педагогічної діяльності вчителя і навчально-пізнавальної діяльності учнів, спрямованих на досягнення освітніх, розвиваючих і виховних завдань.

Методи навчання за джерелом одержання знань: словесні (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, робота з книгою), наочні (спостереження, демонстрація, ілюстрація). Практичні (лабораторні та практичні роботи, вправи, графічні та дослідні роботи).

Методи навчання за характером пізнавальної активності учнів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частковий пошук, проблемний виклад, дослідницький.

Методи навчання за характером логіки пізнання: аналіз, синтез, індукція, дедукція.

Характеристика словесних методів навчання у сучасній школі:

Розповідь – це монологічний виклад навчального матеріалу, який використовується для послідовного, систематизованого, зрозумілого, емоційного повідомлення знань. *Вимоги:* достовірність змісту; логічна послідовність; чіткість і доказовість; образність та емоційність викладу; мова вчителя (чітка, доступна, правильна). *Види:* художня (образний переказ фактів); наукова; науково-популярна; розповідь-опис.

Бесіда – діалогічний метод викладу навчального матеріалу, це метод навчання, що передбачає питання-відповіді. *Види:* вступна; повторення; контрольна; репродуктивна; евристична; катехізична. *Вимоги до формулювання запитань:* повинні бути короткі і точні; задаватися в логічній послідовності; стимулювати думку учня, розвивати її; кількість запитань повинна бути оптимальною. *Вимоги до відповідей учнів:* повні (особливо в молодших класах) свідомі й аргументовані; точні і зрозумілі; правильно літературно оформлені. *Пояснення* – переважно монологічна форма викладу навчального матеріалу, коли є необхідність доведення або обґрунтування певного положення (закону, принципу), розкриття основи певного явища, його суті. *Вимоги:* докладне і чітке формулювання навчального завдання, сутності проблеми; послідовне розкриття причинно-наслідкових зв'язків; наявність переконливих прикладів, аргументів, доказів; використання порівняння, зіставлення, аналогії, логіка викладу. *Робота з книгою* полягає в самостійному опрацюванні учнями друкованого тексту, що дає їм змогу глибоко осмислити навчальний матеріал, закріпити його, виявити самостійність у навчанні.

Характеристика практичних методів навчання в сучасній школі. *Вправи* – цілеспрямоване, багаторазове повторення учнями певних дій та операцій (розумових, практичних) для формування навичок і вмінь. *Види вправ за формою навчальної діяльності учнів:* усні, письмові, графічні, технічні. *Лабораторними роботами* називають вивчення в шкільних умовах явищ природи за допомогою спеціального обладнання. *Суть практичних робіт* полягає у безпосередньому використанні знань учнів у суспільно корисній праці. *Етапи проведення практичних робіт:* пояснення вчителя (теоретичне осмислення роботи); показ (інструктаж); проба (2–3 учні виконують роботу, решта спостерігає); виконання роботи (кожен учень самостійно виконує роботу); контроль (від учнів приймаються й оцінюються роботи). *Дослідні роботи.* Учні складають звіти про довготривалі спостереження за розвитком рослин, життям тварин, природними явищами; пишуть огляди науково-популярної літератури, твори на вільну тему; роблять схеми дій приладів, станків, машин; вносять пропозиції щодо вдосконалення технологічних процесів.

Характеристика наочних методів навчання в сучасній школі. *Спостереження* – сприймання певних предметів, явищ, процесів у природному і виробничому середовищі без втручання у ці явища і процеси. *Самостійне спостереження* – це безпосереднє сприйняття явищ дійсності. Під час самостійного спостереження учень здобуває знання із життя, власних спостережень, дослідів, він ніби стає експериментатором, аналізує цей процес, втручається в нього, щоб краще пізнати. *Етапи організації спостереження.* Вступний інструктаж. Повторення, актуалізація знань учнів. Спостереження. Підбиття підсумків дітьми. Підсумок вчителя. Колективне оцінювання результатів роботи. *Демонстрація* – показ предметів і процесів в їх натуральному вигляді, динаміці. *Ілюстрація* – показ предметів і процесів у їх

символічному зображенні (фотографії, малюнки, схеми, графіки та ін.). Необхідна умова оптимізації навчання на уроці – достатня різноманітність наочності для фронтального та індивідуального використання. Важливо, щоб наочність, дидактичний матеріал давали змогу економити час, швидко переключати увагу дітей з одного виду занять на інший, привчали їх до самоконтролю, були естетичними на вигляд і безпечними для користування.

7. Форми організації навчання: поняття, історичні форми навчання

Форми організації навчання як спеціально організована діяльність вчителя і учнів, яка відбувається за встановленим порядком, у певному режимі.

Індивідуальне навчання в античних країнах. Кормильство як форма індивідуального домашнього виховання та навчання дітей феодальної знаті у давньоруській державі. Основні традиції навчання дітей у Давньої Русі. *Індивідуально-групова форма* навчання у країнах середньовічної Європи (церковні школи). *Роль масового навчання у братських школах* України (кінець XVI – початок XVII ст.). Розподіл навчання на класи у класичній гімназії Й. Штурма (м. Страсбург, XVI ст.).

Класно-урочна система навчання, її теоретичне обґрунтування Я. А. Коменським на основі вивчення практичного досвіду роботи латинських шкіл, класичних гімназій, братських шкіл Західної Європи (праці «Велика дидактика», «Закони добре організованої школи», «Про вихід із схоластичних лабіринтів», «Школа-гра»). *Коменський вводить такі поняття:* навчальний рік, чверть, канікули. *Характерні ознаки класно-урочної форми організації навчання:* постійний склад учнів приблизно одного віку і рівня підготовки (клас); кожний клас працює відповідно до свого річного плану (планування навчання); навчальний процес здійснюється у формі окремих взаємопов'язаних елементів (уроків); кожний урок присвячується лише одному предмету (монізм); уроки постійно чергуються (розклад); керівна роль належить учителю (педагогічне управління); застосовуються різні форми та види пізнавальної діяльності учнів (варіативність діяльності).

Белл-ланкастерська система взаємного навчання як спроба модернізації класно-урочної системи (XVIII – початок XIX ст.). *Форми вибіркового навчання* (кінець XIX ст.): батавська (США) та мангеймська (Німеччина). *Дальтон-план як система індивідуального навчання* (початок XX ст., О. Паркхерст, США). Забезпечення кожного учня можливістю працювати індивідуально, відповідно до свого темпу. Загального плану (розкладу) занять не було, колективна робота проходила протягом години, решту часу учні вивчали матеріал індивідуально, звітуючи про виконання кожної теми перед учителем відповідного предмета. *Проективна система навчання* («метод проєктів», США, У. Кілпатрик, початок XX ст.). *Бригадно-лабораторна форма навчання* (20-ті роки XX ст.) у радянській школі як спроба модернізації дальтон-плану. *План Трампа* (50-60-ті роки XX ст. США) як поєднання індивідуального навчання з колективною роботою учнів. *Комплексний метод навчання* (початок XX ст., А. Фер'єр, О. Декролі, О. Шульц): об'єднання навчального матеріалу в теми-комплекси.

8. Урок як основна форма навчання у сучасній школі: поняття, типи, вимоги

Урок як цілісний, логічно завершений, обмежений у часі, регламентований за обсягом навчального матеріалу основний елемент педагогічного процесу, який забезпечує активну і навчально-планомірну діяльність групи учнів певного віку і рівня підготовки, спрямовану на розв'язання поставлених навчально-виховних завдань. *Вимоги до уроку: організаційні дидактичні, психологічні, етичні, санітарно-гігієнічні виховні вимоги.*

Класифікація (типологія) уроків за дидактичною метою (В. Онишук): уроки оволодіння новими знаннями; уроки формування і вдосконалення вмінь і навичок; уроки узагальнення і систематизації знань; уроки комплексного застосування знань, умінь і навичок; уроки перевірки і корекції знань, умінь і навичок; комбіновані уроки. *Нестандартні уроки:* ділова гра, прес-конференція, КВК, змагання, консилиуми, твори, винаходи, заліки, інтегровані уроки, міжпредметні уроки, театралізовані уроки, уроки-психотренінги, тощо.

Структура уроку – внутрішня будова, послідовність його етапів. Розрізняють *мікро- і макроструктуру уроків*. *Макроструктура* – послідовність етапів будь-якого типу уроку. *Мікроструктура* – внутрішня будова кожного етапу уроку (методи, прийоми і засоби навчання). *Елементи уроку*. 1. Перевірка домашнього завдання, актуалізація і корекція опорних знань. 2. Повідомлення теми, мети, завдань уроку. 3. Мотивація навчальної діяльності учнів. 4. Сприймання і первинне усвідомлення нового навчального матеріалу, осмислення зв'язків і відношень об'єктів вивчення. 5. Узагальнення і систематизація знань. 6. Застосування знань в стандартних і змінених умовах. 7. Підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

9. Естетичне виховання школярів в сучасній освітній практиці

Естетичне виховання як складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. *Основні поняття і терміни естетичного виховання*: естетична свідомість, естетичне сприйняття, естетична культура, естетичні почуття, естетична насолода, естетичні судження, естетичні ідеали, естетична діяльність, естетика поведінки. Усі вони в комплексі розкривають сутність естетичного виховання.

Методологічна основа естетичного виховання – естетика (наука про прекрасне).

Мета і завдання естетичного виховання. *Мета* – виховання здатності цілеспрямовано сприймати, відчувати, правильно розуміти й оцінювати красу довкілля, природи, суспільного життя, праці, мистецтва. *Завдання*: формування естетичних понять, поглядів, переконань; виховання естетичних смаків; формування умінь і навичок творити прекрасне; розвиток в учнів творчих здібностей. *Джерела (засоби) естетичного виховання*: художня література, музика, образотворче мистецтво, кіно, природа, оформлення школи і її приміщень, зовнішній вигляд учителів і учнів, стосунки між учнями і вчителями, естетика праці і т.п. *Форми естетичного виховання*: екскурсії, прогулянки, свята, концерти, уроки гарної поведінки, конкурси, змагання, рольові ігри, драмгуртки і т. д.

10. Розумове виховання школярів в сучасній освітній практиці

Розумове виховання як діяльність вихователя, спрямована на розвиток інтелектуальних сил і мислення учнів з метою прищеплення культури розумової праці.

Основні поняття розумового виховання: розумовий розвиток (процес розвитку інтелектуальних сил, пізнавальних здібностей та мислення учнів), інтелект, інтелектуальні почуття, культура мислення.

Методологічна основа розумового виховання – гносеологія (теорія пізнання).

Мета і завдання розумового виховання. *Мета* – розумовий розвиток дитини та формування основ наукового світогляду. *Завдання*: інтелектуальний розвиток учнів (розвиток розумових сил і здібностей учнів); формування творчої, мислячої особистості; формування пізнавальних інтересів та здібностей; озброєння системою знань, умінь, навичок; формування загальнонаукових умінь, навичок, культури розумової праці; формування наукового світогляду. *Навчальні уміння, що сприяють розумовому розвитку* – уміння читати, слухати, формулювати свої думки, писати, працювати з книжкою, спеціальні вміння, уміння культури розумової праці.

Культура розумової праці – вміння раціонально використовувати режим розумової роботи, точно і акуратно виконувати цю роботу, підтримувати порядок на робочому місці.

Шляхи розумового виховання: навчальний процес у школі, що включає вивчення різних навчальних дисциплін; позаурочна виховна робота (гуртки, конференції, наукові товариства); вплив засобів масової інформації.

11. Моральне виховання школярів в сучасній освітній практиці

Моральне виховання як виховна діяльність школи і сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності.

Методологічна основа морального виховання – етика (наука про мораль).

Мета і завдання морального виховання. Мета – набуття молодим поколінням морального досвіду, успадкування народних надбань українського народу, держави, формування моральної культури. Завдання – формування національної свідомості й самосвідомості, прагнення жити в гармонії з природою, свідомої дисципліни, обов'язку та відповідальності, поваги до закону, до старших, до жінки.

Зміст морального виховання: громадянське виховання, патріотичне виховання, інтернаціональне, виховання гуманізму, виховання свідомої дисципліни і культури поведінки, виховання дружби і товаришування, правове, екологічне, економічне, статеве виховання.

Методи морального виховання: методи формування системи морально-етичних знань (інформаційний метод); методи вироблення моральних переконань (спрямування дітей на вироблення ціннісних орієнтацій та діяльності); виховні ситуації (для розв'язання етичних проблем, які створюються методом організації спілкування); привчання і вправи; заохочення і покарання; гра та інші.

Шляхи і форми морального виховання. *Шляхи:* навчальний процес (у процесі вивчення основ різних наук); різні форми позакласної та позашкільної роботи; участь дітей у дитячих самодіяльних організаціях та об'єднаннях. *Форми:* керівництво життям і діяльністю учнівського колективу (виховні години, збори, робота з активом); інформаційно-масові (дискусії, вечори, розповіді, етичні бесіди); дієво-практичні (вікторини, конкурси); шкільні клуби; індивідуальні (консультації, бесіди).

12. Фізичне виховання школярів в сучасній освітній практиці

Фізичне виховання як педагогічний процес, спрямований на фізичне і духовне вдосконалення людини, оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом усього життя. *Вихідні поняття фізичного виховання:* «фізична культура», «фізичний розвиток», «спорт».

Методологічна основа фізичного виховання – теорія і методика фізичного виховання, анатомія, фізіологія, гігієна, спортивна психологія.

Мета і завдання фізичного виховання. Мета – зміцнення здоров'я, сприяння гармонійному розвитку особистості та підготовка молоді до праці і захисту України. *Основні завдання:* сприяння зміцненню здоров'я і загартування організму учнів, підвищенню їх працездатності; формування рухових умінь і навичок школярів у процесі виконання певних рухів; сприяння придбанню учнями необхідних знань у галузі фізичної культури, спорту, гігієни та медицини про значення фізичної культури і спорту для укріплення здоров'я, про режим дня, особисту гігієну, способи підтримання високої працездатності, про фактори загартування, прийоми самоконтролю та ін.; розвиток основних фізичних якостей школярів (сили, спритності, терплячості, гнучкості, відваги та ін.), забезпечення єднання фізичного виховання з моральним, естетичним, трудовим, розумовим; виховання вольових і моральних якостей свідомого ставлення школярів до власного організму.

Засоби фізичного виховання: фізичні вправи (гімнастика, спортивна гра, туризм), оздоровчі сили природи (сонячне опромінення, повітряні і водяні процедури), гігієнічні фактори (режим праці та відпочинку, харчування, оптимальна площа спортивних залів, вологе прибирання, провітрювання та ін.).

Система взаємопов'язаних форм організації фізичного виховання школярів : урок фізичної культури; фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі шкільного дня (гімнастика до занять, фізкультурні хвилинки на уроках, ігри та фізичні вправи на перервах і в режимі продовженого дня); позакласна спортивно-масова робота в школі (заняття у спортивних гуртках та секціях, спортивні змагання); позашкільна спортивно-масова робота (за місцем проживання учнів, заняття в ДЮСШ, дитячих туристичних станціях, спортивних товариствах самостійні заняття школярів фізичними вправами в сім'ї, на шкільних майданчиках, стадіонах та інше).

13. Національно-патріотичне виховання школярів в умовах сьогодення

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Складовою частиною патріотичного виховання, яка в часи воєнної загрози набуває пріоритетного значення, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту України, розвиток бажання здобувати військову професію, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. Робота з військово-патріотичного виховання має проводитися комплексно, спільними зусиллями органів державної влади та місцевого самоврядування, а також закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій. Збройних Сил України, інших силових структур.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Сьогодні потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. На сучасному етапі розвитку України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей: – повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); – активна участь у громадсько-політичному житті країни; – верховенство права, повага до прав людини; – готовності до природоохоронної діяльності; – толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури. а також до регіональних та національно-мовних особливостей; – готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України. Процес патріотичного виховання дітей і молоді повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку дитини та особистісним характеристикам, ґрунтуватися на духовно-моральних засадах.

14. Органи управління у сфері освіти. Принципи освітньої діяльності

Відповідно до статті 6 Закону України «Про освіту» є такі засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності: людиноцентризм; верховенство права; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; виховання

патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування громадянської культури та культури демократії; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; невторчання політичних партій в освітній процес; невторчання релігійних організацій в освітній процес. Освіта в Україні має будуватися за принципом рівних можливостей для всіх.

Керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень: організовує діяльність закладу освіти; вирішує питання фінансово-господарської діяльності закладу освіти; призначає на посаду та звільняє з посади працівників, визначає їх функціональні обов'язки; забезпечує організацію освітнього процесу та здійснення контролю за виконанням освітніх програм; забезпечує функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; забезпечує умови для здійснення дієвого та відкритого громадського контролю за діяльністю закладу освіти; сприяє та створює умови для діяльності органів самоврядування закладу освіти; сприяє здоровому способу життя здобувачів освіти та працівників закладу освіти; здійснює інші повноваження, передбачені законом та установчими документами закладу освіти.

Основним колегіальним органом управління закладу освіти є вчена або *педагогічна рада*, яка створюється у випадках і порядку, передбачених спеціальними законами.

У закладі освіти можуть діяти: *органи самоврядування* працівників закладу освіти; органи самоврядування здобувачів освіти; органи батьківського самоврядування; інші органи громадського самоврядування учасників освітнього процесу. Вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу освіти є *загальні збори (конференція)* колективу закладу освіти.

Органи управління у сфері освіти: Кабінет Міністрів України; центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки; центральний орган виконавчої влади із забезпечення якості освіти; постійно діючий колегіальний орган у сфері забезпечення якості вищої освіти; державні органи, яким підпорядковані заклади освіти; Верховна Рада Автономної Республіки Крим; Рада міністрів Автономної Республіки Крим; органи місцевого самоврядування.

15. Атестація та сертифікація педагогічних працівників

Атестація педагогічних працівників як система заходів, спрямована на всебічне комплексне оцінювання їх педагогічної діяльності, за якою визначаються відповідність педагогічного працівника посаді, яку він займає, рівень його кваліфікації, присвоюється кваліфікаційна категорія, педагогічне звання.

Мета атестації – стимулювання цілеспрямованого безперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, росту їх професійної майстерності, розвитку творчої ініціативи, підвищення престижу й авторитету, забезпечення ефективності освітнього процесу. *Принципи атестації:* відкритість та колегіальність, гуманне та доброзичливе ставлення до педагогічного працівника, повнота, об'єктивність та системність оцінювання його педагогічної діяльності. *Види атестації.* *Чергова атестація* здійснюється один раз на п'ять років. Умовою чергової атестації педагогічних працівників є обов'язкове проходження не рідше одного разу на п'ять років підвищення кваліфікації на засадах вільного вибору форм навчання, програм і навчальних закладів. *Позачергова атестація* проводиться за заявою працівника з метою підвищення кваліфікаційної категорії (тарифного розряду) або за поданням керівника чи педагогічної ради навчального закладу з метою присвоєння працівнику кваліфікаційної категорії, педагогічного звання. *Кваліфікаційні категорії:* «спеціаліст», «спеціаліст другої категорії», «спеціаліст першої категорії», «спеціаліст вищої категорії». *Педагогічні звання:* «викладач-методист», «учитель-методист», «вихователь-методист», «педагог-організатор-методист», «практичний психолог-методист», «керівник гуртка-

методист», «старший викладач», «старший учитель», «старший вихователь», «майстер виробничого навчання I категорії», «майстер виробничого навчання II категорії».

Сертифікація педагогічних працівників – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (у тому числі з педагогіки та психології, практичних вмінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи.

Сертифікація педагогічного працівника відбувається на добровільних засадах виключно за його ініціативою. За результатами успішного проходження сертифікації педагогічному працівнику видається сертифікат, який є дійсним упродовж трьох років. Успішне проходження сертифікації зараховується як проходження атестації педагогічним працівником. Педагогічні працівники, які отримують доплату за успішне проходження сертифікації, впроваджують і поширюють методики компетентнісного навчання та нові освітні технології. Педагогічні працівники, які мають сертифікат, можуть залучатися до проведення інституційного аудиту в інших закладах освіти, розроблення та акредитації освітніх програм, а також до інших процедур і заходів, пов'язаних із забезпеченням якості та впровадженням інновацій, педагогічних новацій і технологій у системі освіти.

16. Навчання та виховання у Стародавній Греції

Спартанське виховання (VIII–IV ст. до н.е.). *Мета* – підготовка мужніх воїнів. *Виховання дітей у сім'ї* контролювалося державою. Кволик дітей кидали в ущелину, або принаймні вони росли поза спартанською общиною. Здорові діти до 7 років виховувались у сім'ї. Контроль за вихованням дітей в сім'ї здійснювали державні чиновники – *педономи*. *Навчання в агелах* – 7 до 18 років; привчання зносити холод, спеку і голод; спання на земляній підлозі; на рік один плащ; погане харчування; тренування в бігу, стрибках, метанні списа та диска, у боротьбі; військові ігри; спів і гра на музичних інструментах; участь у нічних кривавих облавах на рабів (*кріптіях*); щорічні публічні випробування (*агони*) на засадах змагання з різних спортивних дисциплін; слухання розповідей про державні закони і порядки; про стійкість і мужність їх предків, моральні якості спартіатів; чіткі, швидкі і короткі (лаконічні) відповіді на поставлені дорослими запитання; виховання беззаперечної слухняності, витривалості.

Зміст спартанського виховання: фізичне, естетичне (музичне), моральне виховання. Розумовому вихованню дітей і молоді в Спарті приділялося мало уваги («Щодо читання і письма, то діти вчилися тільки найнеобхіднішого» (Плутарх)). Недостатність розумового виховання в Спарті компенсувалось музичним військово-прикладним вихованням.

Афінське виховання (VII–V ст. до н.е.). Виховання в Афінах було індивідуальним і вільним, сім'ї надавалась повна свобода у вихованні дітей. *Мета* – досягнення *калокагатії* – гармонії тіла і духу. Спрямованість виховання на розвиток духовних обдарувань особистості: розвиток розуму, художнього смаку і моральних почуттів. Дівчата в Афінах здобували домашнє, сімейне виховання під наглядом матерів або інших жінок. *Музична школа*. Завдання: дати учням 7-14 років літературну і художньо-музичну освіту. У школах *кифаристів* (музики) учні вчили співати, грати на музичних інструментах, декламувати уривки з «Одіссеї», «Іліади» та інших художніх творів. Використання тілесних покарань. У школах *палестрах* підлітки і юнаки 14-16 років навчалися п'ятиборству (пентатхлону): біг, стрибки, боротьба, метання диска і списа, а також плаванню. В Афінах говорили: «Хто не вмє читати і плавати, той не може бути громадянином». *Гімназії*. Юнаки 17-18 років з родин найзаможніших аристократів навчалися в цих державних закладах. В гімназіях вивчалася філософія, політика, література, гімнастика. *Військова служба в умовах ефебії* (18-20 років) – вивчення зброї, морської справи, фортифікація, військові статuti, закони держави, присяга на вірність державі.

Провідні напрями виховання в афінських школах: розумове, фізичне, моральне, естетичне виховання. Відсутність трудового виховання (фізична праця вважалась обов'язковою тільки для рабів).

17. Навчально-виховні системи в середньовічній Європі

Характеристики педагогіки середньовіччя (V–XVI ст.): зміна духовної орієнтації, переосмислення суспільних цінностей: від земного, матеріального інтересу до системи моралі і релігії; метою земного виховання стає підготовка до царства небесного; пануючою стає християнська релігія; проголошення аскетизму офіційною ідеологією, виховання людей в дусі релігійного аскетичного світогляду; християнство підпорядковувало собі школи, все навчання було догматичним і формальним, наука стала служницею релігії; виховання у феодальному суспільстві носило класовий і становий (стани – духовні феодалі, світські феодалі; бюргери (купці, ремісники, селяни) характер.

Системи освіти і виховання: церковне (духовне) виховання; лицарське виховання; міські (магістратські) школи або бюргерське виховання; середньовічні університети. **Характеристики навчання у церковних школах:** навчання латинською мовою; індивідуально-групова форма навчання, відсутність точно встановленого строку навчання; зазубрювання молитов, псалмів, читання релігійних книг, навчання письму, співу, арифметиці; навчання катехізисним способом (запитання і відповіді); застосування фізичних покарань; релігійний характер виховання і навчання; вивчення «семи вільних мистецтв» («тривіуму» і «квадривіуму») і богослов'я.

Лицарське виховання (з кінця XI – до XV ст.). Девіз лицарів: «Душу – Богу, життя – королю, серце – жінці, честь – собі». Основні характеристики лицарського виховання: світський характер виховання; мета – підготовка досвідчених воїнів, які б вміли жорстоко поводитись з поневоленими кріпаками, відзначалися спритністю у великосвітському товаристві; зміст виховання – вивчення «семи вільних благочестій»; верхової їзди, стрільби з лука, метання списа, фехтування, плавання, полювання, гри в шахи, вміння складати і співати пісні; етапи виховання: діти до 7 років (хлопчики) виховувались у замку своїх батьків (сімейне виховання); з 7 до 14 років – виконання обов'язків пажа при дружині сюзерена, здобуття морального і естетичного виховання; з 14 до 21 року – зброєносці сюзерена, урочисте посвячення в лицарі (21 рік); відсутність розумового виховання.

Середньовічні університети (від лат. - *сукупність*, об'єднання, пізніше – *загальність наук*) виникають у XII–XIII ст. у зв'язку з економічним розвитком Європи. Перший університет – Болонський (1158). *Ректор* – очолював університет, вибирався професорами і студентами. *Вагант* – мандруючий студент. *Гаудеамус* – весела студентська пісня. **Факультети:** артистичний (підготовчий, строк навчання 5-7 років, протягом яких вивчали «сім вільних мистецтв»: тривіум – граматики, діалектика, риторика; квадривіум – геометрія, арифметика, музика, астрономія), юридичний, медичний і богословський (5-6 років). Після закінчення артистичного факультету студенти мали право вступу на інші факультети; особи, які закінчували цей факультет, діставали ступінь «*магістра мистецтв*». Особи, які закінчували повний курс навчання в університеті (11-13 років) здобували вище звання «*доктора наук*». *Декан* – очолював факультет. Основними методами навчання були лекції і диспути; студенти виконували багато вправ і писали письмові роботи – трактати.

18. Педагогічна система Я. А. Коменського

Життєвий і творчий шлях. Ян Амос Коменський (1592–1670) – видатний слов'янський (чеський) мислитель, педагог, фундатор наукової педагогіки. Народився в моравському містечку Нівніце, у сім'ї мірошника. Втрата батьків. Навчання в Паризькому, Карловому, Герборнському і Гейдельберзькому університетах; в польському місті Лешно керування братською школою; участь у реформуванні школи в Англії та Швеції. Характерні риси світогляду: *демократизм* (проявлявся у глибокій симпатії до трудящих і негативному ставленні до дворянства і католицької церкви); *гуманізм* (життєрадісність, оптимізм); *сенсуалізм* (вихідним началом пізнання є відчуття, досвід); *релігійність* (протестантизм) – природа і людина створені Богом.

Філософсько-педагогічні твори: «Велика дидактика», «Материнська школа», «Пансофія», «Про культуру природних обдарувань», «Правила поведінки дітей», «Закони

добре організованої школи», «Загальна порада про виправлення справ людських», «Єдино необхідне», «Лабіринт миру і рай серця», «Ангел світу»; створив підручники для дітей – «Відкриті двері до мов і всіх наук», «Видимий світ у малюнках».

Загальнопедагогічні ідеї: мета виховання – підготовка людини до загробного життя. *Ступені виховання*: пізнання себе і навколишнього життя (розумове виховання), володіння собою (моральне виховання), віра в Бога (релігійне виховання). *Всі діти* (багаті і бідні, знатні і незнатні, хлопчики і дівчатка) повинні ходити до школи, щоб стати людьми. *Принцип природовідповідності* (людина є частиною природи і підлягає її основним законам – «основоположенням»; дерева в лісі, трава в полі, риба в морі, діти в школі; послідовність, поступовість і систематичність навчання (природа не робить стрибків, а розвивається поступово; «все повинно відбуватись природно, хай насилля буде усунене від справи. *Ідея народності*: виховання високоморальної людини, яка вище за все ставить благополуччя своєї Батьківщини, готовність віддати своє життя за її свободу і незалежність; загальність і обов'язковість освіти; навчання рідною мовою; виховання людяності, гуманності.

Вікова періодизація: дитинство (від народження до 6 років). отрочтво (від 6 до 12 років). юність (від 12 до 18 років), змужнілість (від 18 до 24 років). Виходячи з основних принципів побудови шкільної системи, а також *Чотирьохступенева система шкіл* (відповідно до вікової періодизації: 1) материнська школа (до 6 років); 2) школа рідної мови (6–12 років); 3) латинська школа (гімназія) – 12–18 років; 4) академія (університет) – 18–24 р. Кожну з чотирьох ланок школи Коменський описує в окремих розділах „Великої дидактики.» Загалом, система шкільної освіти в Коменського характеризується чіткістю і завершеністю. *Дидактичні погляди*. Основоположник, «батько» дидактики. *Принципи навчання*: наочність (як «золоте правило дидактики»; наочність як універсальний метод); свідомість і активність; послідовність і систематичність (навчання повинно йти від більш загального до більш конкретного, від більш легкого до більш складного, від відомого до невідомого, від більш близького до більш віддаленого та ін. класичні правила дидактики); вправлення і міцність засвоєних знань; теоретичне обґрунтування класно-урочної системи навчання. *Моральне виховання*. В основі морального виховання *добродетності*: мудрість, помірність, мужність, справедливість. *Вимоги до вчителя*: покликання і любов до професії; працьовитість; ентузіазм, сповнення життям, дієвість, чуйність (для того, зробити навчання привабливим, успішним і ґрунтовним); освіченість, володіння методикою передачі знань учням; релігійність. «Учителі – душа і серце виховання і тому вони поставлені на високому почесному місці, їм вручена почесна посада, вище якої нічого не може бути під сонцем».

19. Школа та освіта Давньої Русі. «Повчання дітям» В. Мономаха

Шкільна освіта за князювання Володимира Великого і Ярослава Мудрого (1015–1054) – частина загальнодержавної і церковної політики Давньої Русі. *Причини швидкого розповсюдження грамотності на Русі*: турбота про освіту не лише церковників, а й князівської (світської) влади. Школа «книжного вчення», 988 р. князь Володимир, Десятинна церква; Ярослав Мудрий, 1037 р., двірцева (палацова) школа при Софійському соборі. *Школа Ярослава мала міжнародне значення* (при дворі князя виховувались майбутні європейські монархи); навчання рідною, слов'янською мовою; самоосвіта невідома для Заходу того часу); доступність освіти для простих людей; доступ освіти для дівчат (1086 р. Ганна Всеволодівна. Перша у Європі жіноча школа при Андріївському монастирі у Києві.

Типи шкіл періоду розквіту Давньої Русі (XI ст.): школи «книжного вчення», «монастирські школи», школи-грамоти, кормильство. У школах «книжного вчення» навчали по книгах. Перша бібліотека на Русі (Ярослав Мудрий, 1037 р. при Софії Київській). «*Навчання грамоти*», як навчання дітей читати, писати, лічити, співати в хорі. *Кормильство* – це форма домашнього виховання дітей феодальної знаті.

Характеристики змісту, методики навчання і виховання в давньоруських школах: школи організовувалися за грецьким зразком; вивчалися «сім вільних мистецтв»; навчальний рік приурочувався до свята Наума – 14 грудня (в народі казали: «Не знав ні «аз», ні «буки» –

прийшов Наум і змусив до науки», «Святий Наум наводить на ум») чи свята Кузьми і Дем'яна (14 листопада); відсутність точно встановленого терміну навчання; уроки додому не задавались; на початку навчання діти вивчали «азбуку» (хоровим методом: «азбуку вчать – на всю вулицю кричать»); основними навчальними книгами були Часослов і Пластир; азбуку і цифровий алфавіт вивчали одночасно; вся система виховання і навчання була підготовкою до християнського вдосконалення особистості. *«Повчання» дітям Володимира Мономаха* (1096 р.): у творі князь дає поради своїм дітям, як їм жити, закликає захищати батьківщину, бути працелюбними і хоробрими. Закликає турбуватися про бідних, убогих, сиріт, вдів.

20. Острозька та Києво-Могилянська академія – перші виші України

Острозька колегія. 1576 р., м. Остріг (князь Костянтин Острозький). *Структура Острозького-культурного-освітнього центру:* колегія, літературно-науковий гурток, друкарня (яку у 1577–1582 рр. очолював Іван Федоров), бібліотека. Острозьку академію називали *«колегіумом»* (єзуїти), *«академією»*, *«тримовним ліцеєм»* (через вивчення греко-латино-слов'янських мов). Перший ректор – Герасим Смотрицький, письменник-полеміст, культурно-освітній діяч. Навчання за поширеною у Європі системою «семи вільних мистецтв», вивчення слов'янської, грецької, польської, латинської мови. Острозька академія – перша спроба створення вищого навчального закладу в Україні. 1994 р. – відродження Острозької академії як філії Києво-Могилянської академії. 2000 р. – надання Острозькій академії статусу національного університету.

Києво-Могилянська академія. Історія виникнення. Матеріальною й ідеологічною базою колегії була Київська братська школа (1615). Шляхтянка *Гальшка Гулевичівна* (уродженка Волині) – меценатка. 1631 р. – Лаврська школа (заснував архімандрит Києво-Печерської Лаври Петро Могила). 1632 р. об'єднання шкіл у колегію. Петро Могила як старший братчик, фундатор, протектор-опікун. 1632–1786 рр. заклад називався Києво-братським колегіумом (сучасники назвали «Києво-Могилянським колегіумом», «Києво-Могилянською академією»). *Повний курс навчання тривав 12 років*, проведення іспитів проводились тричі на рік.

Навчально-виховні традиції колегії: в академії була бібліотека і книжкова крамниця; учні займали місця в класі відповідно до своїх успіхів; у вільний від занять час молодші учні влаштовували ігри, старші – співали у хорі, малювали, займалися самостійною роботою, вивчали праці філософів, писали творчі роботи, вірші, промови тощо; у бурсі (в гуртожитку) мешкали іногородні та сироти; екзамени проводились тричі на рік; у кінці року викладачі писали звіти про успішність учнів; виховна робота була спрямована на виховання в учнів почуття патріотизму, пошани до старших; навчання проводилися за класно-урочною системою; важливу роль у виховному процесі відігравали дитячі та юнацькі братства – конгрегації) – добровільні юридичні організації вихованців, які діяли на основі самоврядування; викладачів молодших і середніх класів називали дидасками, а старших – професорами; учнів молодших класів називались спудеями, а старших – студентами; з великою урочистістю святкували Благовіщення, Дні Ангела ректора, префекта і викладачів, зустрічі знатних гостей. *Статус академії* – 1694 р., за гетьманування Івана Мазепи. Славені освітянські традиції Київської академії продовжує національний університет «Києво-Могилянська академія» (відкритий 24 серпня 1992 року).

21. Організація навчально-виховного процесу у братських школах України (на прикладі Статуту Луцької школи 1624 року)

Історичні передумови виникнення братств наприкінці XVI століття з метою захисту православ'я. Відкриття церковними братствами братських шкіл: Львівська (1586), Київська (1615), Луцька (1624, за статутом) та ін.

У здійсненні навчально-виховного процесу братські школи керувались статутами (артикулами). Найдавніший з них «Порядок шкільний» (1586) – один з найстаріших шкільних статутів Європи уклав грек *А. Еласонський* (1549–1626). Уціліли два статuti Луцької братської школи (1624) – «Права школи греко-слов'янської Луцької артикули» та «Порядок шкільний».

Характерні риси братських шкіл: демократичність (навчання дітей різних станів, однакове ставлення до всіх учнів, діти бідних навчалися безкоштовно, ректор і вчителі вибирались на загальних зборах братства); *національне виховання*; *чітка організація педагогічного процесу* (введення елементів класно-урочної системи, місця учнів визначалися успішністю в навчанні, а не за походженням чи матеріальним забезпеченням батьків; початок занять – о 9 год. ранку, в зимові дні – пізніше; заборонялись пропуски занять, спізнення; була налагоджена система чергувань); *тісний зв'язок з батьками* чи родичами учнів (між батьками і школою укладалась письмова угода, де обумовлювались обов'язки сторін щодо виховання і навчання дітей); *гуманізм у навчанні й вихованні*; *розроблений зміст процесу навчання*, *чітке методичне забезпечення навчання*, *різноманітність методів* навчання і виховання; *високі вимоги до учителів*, повага до них батьків; *грунтовність освіти*, яка не поступалася західноєвропейській.

22. Школа та освіта в Запорізькій Січі

Доступ на Січ вільний кожному чоловікові за таких 5 умов: бути вільною і неodrженою людиною, розмовляти українською мовою, сповідати православну віру і пройти певне навчання (за Д. Яворницьким). *Січова школа* (1576) при церкві Святої Покрови. Два відділи: в 1 – вчилися ті юнаки, що готувались на паламарів і дияконів (30 учнів); у 2 відділі – молодиків – вчилися сироти, хрещеники козацької старшини та інші діти (біля 50 осіб), тут учили дітей грамоти, співу та військовому ремеслу. *Козацькі джури*. Специфічна система відбору і вишколу молодих людей (молодиків). Служіння молодика три роки в старого козака за джуру (слугу): носіння другої рушниці, клунків. *Навчально-виховні традиції Січової школи*: навчання хлопчиків з 9 років; наука за часословом, Псалтирем, Козацькою читанкою; самоврядування, що нагадувало козацьке (учні обирали отаманів – для старших і молодших); молодь виховувалась на демократичних засадах; молодиків у школі і поза школою вчили: Богу добре молитися, на коні репехом сидіти, шаблею рубати й відбиватися, з рушниці гострозоро стріляти й списом добре колоти» (за С. Сірополком); метою фізичного виховання була підготовка воїнів, які в більшості своїй «міцної тілобудови, легко переносять голод, спрагу, спеку, у війні невтомні, відважні, хоробрі»; ведення здорового способу життя – ефективне використання сил природи (водні процедури, сон на свіжому повітрі, поміркованість у харчуванні, випиванні алкоголю); удосконалення козаків через бойове мистецтво – гопак (мистецтво фізичного та психологічного вишколу людини), танці (козачок, метелиця), інші системи козацької боротьби – гойдок, спас; козацьке характерництво: розвиток внутрішніх сил, здібностей, незвичайних успіхів, «вселення» надприродних сил (залякування ворога, вивідування військових таємниць, навіювання стану, коли не бере ні куля, ні шабля, ні вогонь, ні вода; оволодіння дихальними вправами (як йоги)); *козацьке побратимство*: хлопчики, що браталися, клялись один одному у вірності до кінця життя.

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

1. Музика, її загальне і виховне значення

Однією із важливих проблем сучасної педагогічної науки та практики є формування гармонійно розвинутої, творчої особистості дитини з урахуванням її унікальності.

Музичне мистецтво – один з наймогутніших засобів виховання, за допомогою якого здійснюється формування особистості. Його сила – у впливі на почуття. Пізнання життя через музику дає дитині можливість по-новому побачити навколишній світ, розширити кругозір.

Відомий вираз давньокитайського філософа Конфуція «в гармонії з музикою» означає, що музика лікує душу і покращує характер людини. Вченими доведено, що заняття музикою в ранньому дитинстві позитивно позначається на характері, поведінці і навіть на зовнішності дитини. Діти, які займаються музикою, завжди активні, добре вчаться, життєрадісні. У дитячому колективі вони переважно лідери.

Музика є важливою складовою духовної культури людини та має значний вплив на формування особистості школяра. Вона супроводжує людину протягом усього життя, збагачуючи внутрішній світ, впливаючи на емоції, мислення та поведінку.

Загальне значення музики полягає в тому, що вона: розвиває емоційну сферу, здатність співпереживати; формує художній смак і музичну культуру; сприяє розвитку пам'яті, уваги, уяви та мислення; допомагає емоційному розвантаженню, знімає напруження; є засобом самовираження та творчої реалізації.

Виховне значення музики для школярів проявляється в тому, що вона виховує моральні якості: доброту, чуйність, гуманність; формує патріотичні почуття, любов до рідного краю й національних традицій; сприяє естетичному вихованню, розумінню краси в мистецтві й житті; виховує дисциплінованість і відповідальність під час колективного музикування; сприяє соціалізації через участь у хорах, ансамблях, шкільних святах.

Особливо важливою є роль музики в шкільному середовищі, де вона використовується на уроках музичного мистецтва, під час позакласної діяльності та святкових заходів. Під керівництвом учителя музики учні знайомляться з кращими зразками світової й української музичної спадщини, що сприяє всебічному та гармонійному розвитку особистості.

Отже, музика має велике загальне й виховне значення для школярів, адже вона є ефективним засобом духовного, морального та естетичного виховання.

2. Види і форми організації музичної діяльності школярів

Завдання музичного виховання. Види музичної діяльності. Художньо-педагогічні вимоги до музичного репертуару з різних видів музичної діяльності. Форми організації музичної діяльності.

Видатний український педагог В. О. Сухомлинський назвав музику могутнім засобом естетичного виховання. «Вміння слухати і розуміти музику – один із елементарних при знаків естетичної культури, без якого неможливе повноцінне виховання» – писав він.

Музична діяльність школярів є важливою складовою їхнього художньо-естетичного виховання та сприяє всебічному розвитку особистості. Вона організовується в різних видах і формах, які взаємодоповнюють одна одну.

Види музичної діяльності школярів.

Сприймання музики розвиває музичний слух, мислення, естетичний смак. Слухання музичних творів, їх емоційне переживання, аналіз і обговорення.

Спів сприяє розвитку голосу, дихання, інтонації, почуття ритму, виховує дисциплінованість. Індивідуальний та колективний (хоровий) спів.

Музично-ритмічна діяльність розвиває координацію рухів, ритмічність, емоційну виразність. Рухи під музику, танці, ігри, інсценізації.

Гра на дитячих музичних інструментах формує музичний слух, ритм, навички колективної роботи. Ансамблева та індивідуальна гра.

Творча діяльність розвиває уяву та креативність. Імпровізація, створення мелодій, пісень, музичний супровід казок, театралізація.

Форми організації музичної діяльності. Урочна форма

Уроки музичного мистецтва, інтегровані уроки, де реалізуються всі види музичної діяльності. Позакласна форма.

Робота гуртків, хорів, ансамблів, оркестрів, музичних студій.

Позашкільна форма. Музичні школи, школи мистецтв, будинки творчості, участь у фестивалях і конкурсах.

Масові форми. Свята, концерти, тематичні вечори, шкільні лінійки, мистецькі проекти.

Індивідуальна форма. Індивідуальні заняття, самостійна робота учнів, домашнє музикування.

Отже, різноманіття видів і форм організації музичної діяльності забезпечує активну участь школярів у музичному житті, сприяє розвитку їхніх творчих здібностей та формуванню музичної культури.

3. С. Ф. Русова та її національна система виховання

С. Ф. Русова – видатний педагог, громадський діяч, яка присвятила своє життя створенню національної системи виховання і освіти.

Свій перший дитячий садок Софія та її сестра Марія Ліндфорс відкрили в Києві в 1871 році.

У творчій діяльності С. Русової можна умовно виділити чотири періоди:

- I – з кінця XIX ст. до 1905р. – це період, пов'язаний з широкою просвітницькою діяльністю.
- II – 1906–1916 рр. – вона зосереджує свою увагу на педагогічній творчості і в 1906 році видає «Український буквар».
- III – 1917–1921рр. – діяльність С. Русової у Центральній Раді в умовах УНР.
- IV – 1921–1940 – її діяльність в умовах еміграції. Тут виходить ціла низка підручників та посібників для студентів, які готувались до педагогічної діяльності у дошкільних закладах, школах і дитячих притулках. Для українських дітей виходить книжка «Теорія і практика дошкільного виховання. 1925 р. – «Дидактика».

4. Гра на дитячих музичних інструментах як вид музичної діяльності

Значення і завдання навчання дітей гри на дитячих музичних інструментах. Види музичних іграшок та дитячих музичних інструментів, вимоги до них. Зміст програми з навчання гри на дитячих музичних інструментах у різних вікових групах.

Гра на інструментах – цікава діяльність для дітей, адже вони відчують себе виконавцями і можуть грати як індивідуально, так і в оркестрі.

Залежно від способу звуковидобування і характеру звучання дитячі музичні інструменти можна згрупувати в певні види.

Беззвучні.

Ці іграшки лише відтворюють зовнішню подобу музичних інструментів, наприклад піаніно з німою клавіатурою, балалайки з намальованими струнами. Хоч вони й не звучать, але зовнішній вигляд у них привабливий і сприяє створенню ігрової ситуації.

Звучні:

1. Іграшки-інструменти зі звуком невизначеної висоти: калатальця, бубони, барабани, кастаньети, трикутники.
2. Іграшки-інструменти, що дають звук лише однієї висоти, з допомогою якого можна відтворити різні ритми, – сопілки, дудки, ріжки.
3. Іграшки з зафіксованою мелодією: органчики, музичні скриньки, музичні скриньки.
4. Іграшки-інструменти з діатонічним або хроматичним звукорядом:

Струнні – цитри, домри, балалайки. Звуки на них виникають, коли дитина торкається струн пальцями чи медіатором.

Духові – флейти, саксофони, кларнети, тріолі. Звуки виникають при вдуванні повітря в трубку інструмента, а іноді при вдиханні його з трубки.

Клавішно-язичкові – баяни, акордеони, гармошки. Звук виникає. Коли натискають на клавішу.

Ударно-клавішні – іграшкові роялі, піаніно. Звук викликає удар молоточка по металевих пластинках, який виникає, коли натискають клавішу.

Ударні – бубони, кастаньети, трикутник, тарілки, металофони, ксилофони. Звук виникає при ударі рукою чи паличками по тілу інструмента, що має властивість звучати.

Музичний твір розучується на 4-х уроках

На 1-му уроці – вчитель музичного мистецтва виконує твір, розбираючи його в процесі слухання. Потім запитує дітей, на яких інструментах можна виконувати цей твір.

На 2-му уроці – вивчають якусь частину твору.

На 3-му – вивчають повністю.

На 4-му закріплюють.

5. Музика на шкільних святах в закладі загальної середньої освіти

Значення і місце музики на святах. Варіанти побудови свят, використання різних видів музичного репертуару (пісні, танці, хороводи, ігри). Взаємозв'язок музики, художнього слова; поєднання колективних та індивідуальних виступів. Взаємозв'язок повсякденної музичної роботи зі святами; характер підготовки до них на уроках музичного мистецтва і поза ними. Роль ведучого на святі. Спільна робота класовода і вчителя музичного мистецтва.

Музика є важливою складовою святкових заходів у закладі загальної середньої освіти, адже вона створює емоційну атмосферу, сприяє вихованню естетичного смаку учнів і формуванню національної свідомості. Під час шкільних свят музика виконує кілька функцій: виховну – формує моральні цінності, патріотичні почуття, повагу до традицій; естетичну розвиває художній смак, музичну культуру; об'єднавчу – згуртовує учнівський колектив, педагогів і батьків; емоційно-психологічну – створює святковий настрій, знімає напруження.

Музичне оформлення свят може включати вокальні та інструментальні номери, хоровий спів, танці, інсценізації з музичним супроводом, фонограми та живе виконання. Вибір музики залежить від тематики свята (День знань, Різдво, Шевченківські дні, випускний, державні та народні свята), вікових особливостей учнів і виховної мети заходу.

Важливу роль у підготовці свят відіграє вчитель музичного мистецтва, який добирає репертуар, організовує репетиції, залучає учнів до активної творчої діяльності. Перевага надається якісним творам, зокрема українській народній та сучасній дитячій музиці.

Отже, музика на святах у закладі загальної середньої освіти є потужним засобом виховання, розвитку творчих здібностей учнів і збагачення духовного життя шкільної спільноти.

6. Типи та види уроків музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти

Наше сьогодення зумовило появу багатьох проблем у методиці викладання музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти. Сьогодні існує чимало варіантів навчальних програм з музики, багато можливостей їх інтерпретацій.

Але вдосконалення методики проведення уроків музичного мистецтва – основної форми музичного виховання школярів – було і залишається головним завданням методики масового музичного виховання.

Специфікою уроку музичного мистецтва є різноманітність видів діяльності: слухання музики, її виконання (спів, музикування, рухи), творчість у галузі музики, теоретичне вивчення музики.

Різноманіття уроків музичного мистецтва викликає різноманіття їх типів. Здавна до уроку музичного мистецтва застосовувався термін «комбінований», або в залежності від переваги виду діяльності визнавали типи – урок сприйняття, урок тренування, урок формування умінь та навичок.

Сьогодні за умови тематичного планування уроків музичного мистецтва в загальноосвітній школі, в залежності від ступеня розкриття теми семестру (чверті) визначають наступні типи уроків музичного мистецтва: вступний, урок поглиблення теми, урок-загальнення теми.

Крім цього, Е. Печерська запропонувала нестандартну типологію уроків музичного мистецтва: урок-вікторина, урок-концерт, урок-конкурс, урок-інтерв'ю, урок-подорож, картинна галерея, урок КВК. Такі типи уроків у своїй структурі містять ті ж самі форми роботи, що й стандартні. Але нестандартність ситуації, що вони створюють, підвищують зацікавленість і активність учнів.

Кожний з цих уроків має свою мету, специфіку та методичну основу.

Наприклад: урок-вікторина, урок-концерт проводяться в кінці півріччя з метою підсумувати знання учнів.

Урок-подорож вибудовується на відображенні в музиці картин природи («Подорож по морях та океанах», «Подорож по Україні» та ін.).

«Урок-круглий стіл» – це передусім – слухання музики і бесіда про неї.

Традиційними є ще й такі типи уроків:

1. Організаційний.
2. Комбінований.
3. Домінантний (переважає один із видів музичної діяльності: спів, слухання, МРР, гра на ДМІ, творчі завдання).
4. Контрольно-перевіряючий.
5. Комплексний.
6. Урок-інтерв'ю.
7. Урок-захист.
8. Телеурок з використанням учбових програм.
9. Тематичний.
10. Підсумковий, заключний.

7. М. Лисенко-педагог. Коротка характеристика його системи музичного виховання

Сьогодні ми називаємо М. В. Лисенка композитором, але його офіційним заняттям була педагогічна діяльність.

Понад 30 років життя М. Лисенко віддав справі музичної освіти. Він викладав у Київському інституті шляхетних дівчат, працював у музичній школі С. Блюменфельда, займався приватною педагогічною практикою. Підсумком його діяльності на ниві музичної освіти стала Київська національна музично-драматична школа.

У 1904 році М. Лисенко відкриває першу в Україні національну музично-драматичну школу (з 1913 року – ім. М. В. Лисенка), яка працювала у програмному режимі вищих мистецьких навчальних закладів. Разом з О. Кошицем митець організував у 1905 році музично-хорове товариство «Київський Боян», головою якого був до кінця життя.

Прикладом яскравого позитивного світосприйняття можуть бути дитячі опери М. Лисенка «Коза – Дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна». Спираючись на досягнення зарубіжної опери, використовуючи традиції і творчий досвід українського музичного театру, він започаткував майбутній розвиток такого необхідного жанру, як українська дитяча опера. Музична мова дитячих опер композитора глибоко народна, вирізняється простотою і ясністю, художньою визначеністю виражальних засобів.

Помітний відбиток в історії національної музичної культури залишила діяльність М. Лисенка як етнографа та знавця музики.

Фольклорні зразки він згрупував за жанрами й публікував окремими випусками. Вийшли у світ сім випусків, по 40 пісень у кожному, для голосу з супроводом фортепіано. Крім того, було надруковано п'ять випусків обрядових пісень (два збірники «Веснянок», «Купальська справа», «Колядки та щедрівки», «Весілля», збірка танків і веснянок «Молодоці»), «Збірник народних українських пісень в хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого і середнього. В цілому Лисенкові фольклорні збірники (всього понад 600 зразків) охоплюють майже всі пісенні жанри: обрядові, побутові, історичні та думи.

8. М. Леонтович-педагог. Коротка характеристика його системи музичного виховання

З ім'ям М. Леонтовича пов'язане становлення методики музичного виховання в школі як предмета. Практичний досвід учителя, педагогічна спадщина М. Леонтовича, його музична творчість для дітей і нині залишаються в арсеналі засобів естетичного виховання підростаючого покоління. Твори композитора входять до програми з музики та репертуару шкільних хорів.

Його педагогічна спадщина включає понад 50 творів для дитячого хору, навчальні посібники «Нотна грамота» та «Сольфеджіо» для початкових класів загальноосвітніх шкіл і три методичні рекомендації щодо розвитку музичного слуху, виховання чуття ритму.

Важливе місце в педагогічній творчості Леонтовича посіла тема патріотичного виховання, де він прищеплював учням любов до рідного краю, народу та його культури.

М. Леонтович приділяв значну увагу вмінню вчителя зацікавити учнів кожною конкретною темою, навчити їх логічно мислити. Це завдання, на думку композитора, вирішуватиметься ефективніше, коли в процесі навчання, як ілюстративне підсилення тих чи інших положень, будуть використані пісні, записані або вивчені самими дітьми. У цьому Леонтович вбачав один із засобів формування в учнів творчого підходу до художнього твору, в якому є необхідні елементи з питань нотної грамоти, що розглядаються у конкретному випадку. Педагог також залучав дітей до створення власних мелодій і вправ.

Одним із завдань в галузі музичного виховання школярів М. Леонтович вважав розвиток емоційного сприйняття, музичної пам'яті, відчуття ритму, інтелектуальних сил, виявлення громадських та патріотичних почуттів. Особливу увагу він звертав на розвиток музичних здібностей. Дисциплінованість, витримку і волю композитор і педагог вважав важливими факторами, що виховуються засобами хорового співу.

9. К. Стеценко-педагог. Коротка характеристика його системи музичного виховання

К. Стеценко підкреслював, що вчитель завжди повинен дбати про розвиток музичних здібностей дітей і використовувати для цього різні методи навчання. Ці засади залишаються актуальними в сучасній вітчизняній педагогіці й сьогодні.

Рекомендуючи вже з перших уроків ознайомлювати дітей з нотною грамотою, К. Стеценко пропонував користуватися наочністю. Навчальний матеріал він викладав у такій послідовності: висота тону, інтервали, метроритм, темп, динаміка, альтерація, багатоголосся. Особливу увагу приділяв розвитку ритмічних навичок: «Ритм – душа музики і найважливіший спосіб досягнення строгої дисциплінованості у музичному вихованні».

Загалом К. Стеценко зробив великий внесок у музичне виховання школярів, зокрема видавши такі праці, як:

- «Збірка народних пісень у хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого й підстаршого віку у школах народних»;
- «Українські колядки і щедрівки для мішаного і однорідного хору з супроводом фортепіано»;
- «Українська пісня в народній школі»;
- «36 пісень для сім'ї і школи»;
- «Початковий курс навчання дітей нотного співу»;
- «Шкільний співаник: Ч. 1–3»;
- «Пояснювальна записка до проєктів програми зі співів»;
- «Методика шкільного співу»;
- «Записки з педагогіки».

10. Слухання музики в ЗЗСО

План слухання музичного твору. Вимоги до репертуару

Одним із основних засобів формування та розвитку естетичного сприймання музичного мистецтва у школярів є слухання музики. Ця форма роботи – важливий компонент уроку музики в школі. Сучасна програма з музики для ЗЗСО передбачає ознайомлення учнів з музичними творами різних видів, жанрів, форм. Вона включає вивчення музики народної та професійної, вокальної та інструментальної, світської та церковної. Відомо, що саме в процесі слухання, аналітичного сприймання високохудожніх музичних творів формується інтерес до серйозного музичного мистецтва, розширюється музичний світогляд, виховується естетичний смак, закладаються основи загальної культури, формується творче мислення.

План слухання музичного твору.

1. Оголошення теми слухання.
2. Підготовча тематична бесіда.
3. Повідомлення чи розповідь про авторів.
4. Створення проблемної ситуації.
5. Ілюстрація музичного твору.

6. Аналіз музичного твору.
7. Повторне прослуховування музичного твору.
8. Поглиблений аналіз, закріплення. Підсумок.

Вступне слово вчителя може бути у формі розповіді, бесіди, складання невеличких оповідань за змістом творів, спогадами про деякі явища та картини, які діти спостерігають у житті.

Слухання музики може передувати розповідь про цікаві факти з життя композиторів та історії написання музичних творів. Так, перед слуханням уривків з дитячої опери М. Лисенка «Коза-Дереза» вчитель може розказати учням про першу постановку цієї опери в домі композитора, де виконавцями були його діти та їхні друзі.

11. Хоровий спів в ЗЗСО

План вивчення пісні, вимоги до репертуару. Вокально-хорові навички

Розпочинати роботу над піснею слід з ознайомлення з індивідуальними даними першокласників, які вчитель фіксує в окремому зошиті.

Розвиток чистоти співацької інтонації передбачає вміння чисто відтворювати мелодію, окремі звуки, інтервали, поспівки. У практиці є багато цікавих засобів, що сприяють розвитку високих мовних інтонацій: образне читання віршів, тексту пісень, звуконаслідування в ігровій формі.

З метою охорони дитячого голосу необхідно:

- привчити дітей розмовляти і співати спокійно без крику, не тільки на уроці, а й під час ігор, прогулянок;
- не дозволяти співати на холодному повітрі, в дощову чи вітряну погоду;
- застерігати берегти голос у побуті;
- не співати пісні які не відповідають дитячому діапазону;
- не перенасичувати вокальними розспівками, особливо на початковому етапі навчання.

План вивчення пісні:

1. Повідомлення теми (назва пісні, її автори).
2. Тематична бесіда.
3. Бесіда по змісту слів пісні.
4. Створення проблемної ситуації.
5. Прослуховування пісні (художній показ). Пісня виконується повністю, виразно, з супроводом.
6. Розв'язання проблеми, аналіз музики.
7. Розучування пісні (в 3 етапи):
 - а) методом слухового прийняття (1 клас);
 - б) методом часткового запису мелодії або графічного зображення (2 клас);
 - в) в 3, 4 класах пісню вивчаємо за допомогою нотного запису.
8. Робота по засвоєнню слів та мелодії (робота над чистотою інтонування, правильним звуковеденням, динамікою, виразним виконанням).

12. Вокально-хорові навички школярів та методи їх формування

Вокальні можливості дітей молодшого шкільного віку неоднакові. У окремих дітей співацький діапазон складається всього із 2-3 х звуків, в інших – ширший від октави. Одні діти знають багато пісень, вміють їх виразно, інтонаційно чисто проспівати, інші – не володіють такими вміннями.

Щоб вокально-хорові навички виховувалися успішно, учні повинні усвідомлювати основні співацькі завдання. Це вимагає вмілого поєднання пояснень і практичного показу вчителя. Оскільки вокальний досвід молодших школярів незначний, у співвідношенні пояснень і показу більшу роль має відігравати виразний, правильний спів учителя. Пояснення мають опиратися на співацький досвід учнів, на образні аналогії, порівняння з слуховими, зоровими, просторовими, руховими відчуттями.

Співацька постава. Необхідною умовою вільного, ненапруженого співу є правильна співацька постава, яка сприяє створенню готовності голосоутворюючих органів до дії. Вимога правильної співацької постави – активізація голосового апарату, підготовка його до правильного розподілу м'язових сил при співі.

Учні під час співу повинні стояти рівно, зручно, випрямивши спину, голову тримаючи прямо, опустивши руки. Якщо діти співають сидячи, стільці повинні відповідати їх зросту. Сидіти треба рівно, не горблячись, не спираючись на спинку стільця чи парти, тримаючи руки на колінах.

Співацьке дихання. Правильне співацьке дихання є основою вокальної техніки. Від набуття навички співацького дихання значною мірою залежить формування навичок звукоутворення і дикції.

Типовий недолік у дітей – поверхове, неглибоке (так зване ключичне) дихання, яке зовнішньо виражається у підніманні плечей.

У хоровому співі велике значення має ланцюгове дихання, при якому співаки передихають у різних місцях фрази. Це потрібно для того, щоб досягти безперервності звучання там, де цього вимагає музичний образ.

Співацька дикція. Співацька дикція – це ясність, розбірливість, правильність вимови тексту у співі. Вона є наслідком знання і розуміння тексту, відчуття музичного образу і бажання донести його до слухачів, систематичної роботи над формуванням навички словоутворення.

Корисний прийом активної вимови слів у ритмі мелодії, пошепки, з чіткою артикуляцією. Цей прийом не тільки укріплює дихальні м'язи, сприяє появі відчуття опори на дихання, але й тренує артикуляційний апарат.

Роботу над звуком і словом треба вести одночасно, спрямовуючи основну увагу на розвиток *інтонаційної виразності* мови, що сприятиме вдосконаленню не тільки артикуляційного апарату, а й слуху, дихання, голосу і відчуття ритму.

13. Творчість школярів на уроках музичного мистецтва

Творчість дитини у грі, її творче ставлення до тих чи інших навчальних завдань є показником творення особистості, самореалізації дитини. Тому вчителі в процесі навчання повинні створювати необхідні умови для виявлення будь-якої творчості дітей і всіляко її розвивати.

До творчості можуть спонукати:

- віршований чи прозовий текст, його зміст, звукові барви й інтонації (шлях від мовного ритмо-інтонування до музичного);
- сама музика, глибоке проникнення в її світ: навчивши розрізняти в загальному потоці окремі «музичні слова», «фрази», цілі «розповіді», учні відчують потребу самим «заговорити» цією, тепер уже близькою і зрозумілою їм «музичною мовою»;
- світ звуків, які оточують дитину – щебетання птахів, стукіт падаючих крапель, цокіт копит, вигуки голосів, дзенькіт дзвонів тощо;
- програмно-ілюстративні завдання;
- ритмічні рухи, у тому числі танцювальні, образні.

14. Учитель музичного мистецтва в сучасній школі

Вимоги до проведення уроків музичного мистецтва

Вчитель музичного мистецтва – особа різнобічних уподобань і зацікавлень. Він – педагог, вихователь, лектор, пропагандист, культурно-освітній діяч, організатор музично-естетичного виховання учнів.

Тому до вчителя музики висуваються такі вимоги: різнобічний розвиток, висока культура, міцна педагогічна підготовка, висока музична кваліфікація і постійне її підвищення, любов до дітей і до своєї професії, наполеглива праця і самовдосконалення, емоційність та артистичність, енергійність та ініціативність.

Спираючись на сучасні дослідження психології, педагогічної практики, вчені визначають такі основні види діяльності вчителя музики: дослідницьку, проєктувальну, комунікативну, організаторську.

Дослідницька – вивчення наукової і методичної літератури, вивчення досвіду колег, підбір репертуару.

Проєктувальна – планування, розподіл, вирішення навчальних завдань, побудова уроків і позакласних музичних занять, спрямованих на морально-естетичне виховання дітей, засвоєння ними знань, формування вмій і навичок, музичний і творчий розвиток.

Комунікативна – здатність налагоджувати взаємини з учнями на підставі довіри і поваги, завоювати у них авторитет, володіти мистецтвом спілкування в різних обставинах.

Організаторська – ґрунтується на практичному вирішенні навчально-виховних завдань у класі та поза ним.

15. Особливості програм музичного мистецтва в початковій школі

Програма з музичного мистецтва для початкових класів закладів загальної середньої освіти розроблена відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти і ґрунтується на положеннях Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа). Автори діючих на даний час програм та підручників – Л. Аристова; О. Лобова; О. Калініченко; Л. Кондратова; Т. Рубля, Т. Щеглова, І. Мед та ін., які кожен учитель музичного мистецтва може обрати на свій вибір.

В підручниках «Мистецтво» для Нової української школи звертається більше уваги на інтеграцію музичного мистецтва та образотворчого мистецтва. Учні вчать порівнювати музичну мову та мову фарб, знаходять спільні та відмінні риси.

Таким чином, уроки музичного мистецтва покликані допомогти учням розібратися в розмаїтті музики, що їх оточує, навчити правильно оцінювати її естетичні якості. Музика, як і будь-яке мистецтво, не піддається точному аналізу, тому слід привчати учнів мислити, переконливо викладати й доводити свої думки, з повагою ставитися до точки зору співбесідників в розмові про музику.

16. Особливості проведення уроків мистецтва в 8 класі

Викладання предмета «Мистецтво» в 8 класі передбачає багатогранний вплив на емоційну, чуттєву сферу, художньо-образне мислення та творчі здібності учнів.

Опанування учнями мистецтва ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного й інтегрального підходів.

Так, *компетентнісний* підхід сприяє формуванню ключових, предметних і між предметних компетентностей, насамперед загальнокультурних і художньо-естетичних.

Особистісно-зорієнтований забезпечує розвиток в учні індивідуальних здібностей (музичних, образотворчих).

Діяльнісний – спрямований на розвиток художніх умінь і здатності застосовувати в освітній практиці.

Інтегративний – виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва.

I семестр

Стили та напрями мистецтва стародавніх епох і цивілізацій: античний, візантійський, романський, готика, ренесанс.

- Таємниці мистецтва Давнього Єгипту.
- Пам'ятки мистецтва Північного Причорномор'я та Скіфії.
- Мистецькі перлини Візантії та Київської держави.

II семестр

Стили та напрями мистецтва бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалізм.

- Стихія музики бароко.
- Музика українського бароко.
- Класицизм: музика.

- Музика доби романтизму.
- Реалістичний стиль у музичному мистецтві: від бароко до реалізму.
- Стильовий синтез: творчість Т. Шевченка та М. Лисенка.

17. Вимоги до сучасного кабінету музичного мистецтва

Кабінет музичного мистецтва, його методичне забезпечення має бути чимось на зразок хорошої книги, яка містить свої «розділи» і «сторінки». Так, наприклад, можна порекомендувати зосередити увагу вчителя музики на відділах, необхідних для існування і функціонування кабінету музики: а) музична фонотека; б) технічні засоби навчання; в) музичні інструменти; г) нотно-музична бібліотека.

Нотна, мистецька, методична й довідкова література – необхідна складова кабінету музики. Книги у бібліотеці мусять зберігатися за розділами, мати свій каталог і картотеку. Кожна книга повинна мати свій код та шифр, який потрібно писати у верхньому кутку. Це полегшує пошук книг.

Доцільно також, щоб у бібліотеці були папка з портретами композиторів, папка з репродукціями та ілюстраціями.

На стінах музичному кабінеті повинні бути: галереї портретів вітчизняних та зарубіжних композиторів, живописні виставки на музичні теми, тематичні виставки до ювілеїв, свят, програмовий матеріал.

18. Позакласна робота в ЗЗО

Позакласні форми виховного впливу розширюють, поглиблюють і доповнюють зміст уроків музичного мистецтва, а також тих занять, які включають музику і є обов'язковими для всіх учнів: літератури, образотворчого мистецтва, історії, географії, народознавства.

Водночас музичне виховання знаходить своє відображення у позакласній музичній творчості учнів, яка сприяє різнобічності формування музичної вихованості школярів.

Загальною особливістю позакласної роботи з музики є її добровільність. Чим цікавіші, змістовніші, різноманітніші форми цієї роботи, тим більше дітей стають її учасниками, тим ефективніший її виховний вплив. Позакласна музично-виховна робота об'єднує позакласні музичні заняття (гуртки) та масові виховні заходи. Гуртки розраховані на окремих учнів, які бажають більш глибоко познайомитись з музикою, розвивати та проявляти свої музичні здібності.

Форми роботи тут є різними: хори (одно-, двох-, багатоголосні, мішані, хори хлопчиків), вокальні ансамблі, ансамблі пісні та танцю, оркестри, інструментальні ансамблі, музично-театральні гуртки, а також факультативи чи товариства любителів музики. Результати своєї діяльності учні демонструють на оглядах шкільних творчих колективів, звітах, конкурсах, святах.

Масові виховні заходи, музичні тижні, свята, фестивалі, концерти, конкурси, вікторини, зустрічі та ін., розраховані на взаємодію гуртківців школи, а також позашкільних виховних закладів (ДМШ, концертний зал, філармонія). Можна використати такі виховні форми роботи, як концерти народної музики, родинне свято, вечорниці, музичні подорожі, музично-театральні вечори та ін. Масові виховні заходи збагачують охопленість виховною роботою з музики усіх учнів школи та сприяють формуванню творчої особистості.

19. Інноваційні види діяльності – один із перспективних шляхів якісної музичної освіти

Джерелом для інноваційної діяльності є педагогічний досвід. Для педагога, який працює в інноваційному режимі, важливим є вивчення різних видів педагогічного досвіду: зразкового, передового, новаторського. Хоча передовий і новаторський педагогічний досвід, безумовно, повинен відігравати пріоритетну роль.

Існують різноманітні форми залучення педагога до інноваційної діяльності:

- організація постійно діючого (як правило, щомісячно) наукового семінару з найбільш актуальних проблем, над якими працюють педагоги освітнього закладу;

- стажування окремих педагогів при науково-дослідних інститутах і закладах вищої освіти;
- педагогічні ради, «круглі столи», дискусії;
- ділові, евристичні ігри по генеруванню нових педагогічних ідей;
- творча діяльність педагогів у методичних об'єднаннях;
- участь у Всеукраїнських, обласних, районних, міських науково-практичних конференціях;
- творчі звіти педагогів по узагальненню як власного досвіду, так і досвіду передових вихователів, учителів;
- заняття на спеціальних курсах підвищення кваліфікації;
- самостійна дослідницька, творча робота над темою, проблемою;
- участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах спільної проблеми, над якою працюють педагоги освітнього закладу.

Впровадження мультимедійних технологій у практику музичної освіти уможливорює поєднання дидактичних функцій комп'ютера з традиційними засобами навчання, збагачення і наповнення навчального процесу новими формами роботи, варіативне застосування ігрових форм навчання, створення інноваційних методик викладання музики в системі початкової освіти, а також сприяє більш ефективному засвоєнню музичних знань та їх реалізації в музично-творчій діяльності молодших школярів на етапі початкової музичної освіти.

20. Зміст поняття «музичні здібності»

Поняття «музичні здібності» вже багато років є предметом досліджень у психології, педагогіці та нейронауці. Вчені прагнуть розкрити механізми розвитку цих здібностей, визначити їхню природу та з'ясувати, наскільки вони є вродженими або набутими. Незважаючи на численні дослідження, питання залишається відкритим, адже музичні здібності мають багатогранний характер і проявляються на різних рівнях – від елементарного розпізнавання звуків до складного творення музики.

Вважається, що здібності – це індивідуальні особливості особистості, які є суб'єктивними умовами успішного здійснення визначеного роду діяльності; вони не зводяться тільки до накопичення знань, вмінь, навичок; виявляються у швидкості, глибині, міцності та тривалості оволодіння засобами і прийомами діяльності.

Музичні здібності охоплюють кілька важливих складових. Основою музичної обдарованості є слухове сприйняття, яке включає ладове відчуття, мелодичний і тембровий слух. Ладове відчуття – це здатність розрізняти гармонійні та дисонансні поєднання звуків. Мелодичний слух відповідає за сприйняття та відтворення мелодій, і в цьому віці дітям легше запам'ятовувати прості, ритмічно виразні мелодії. Тембровий слух дозволяє дитині розрізняти тембри музичних інструментів і голосів, що є важливим етапом у формуванні музичного сприйняття.

21. Музично-фольклорне середовище як чинник підготовки дітей молодшого шкільного віку до музичної діяльності

Фольклор – одне з найцінніших надбань культури кожного народу. Як явище складне і синтетичне, фольклор увібрав у себе елементи різних видів духовної культури.

Дитячий музичний фольклор допомагає дитині швидко запам'ятати і репродукувати композиційну побудову музичного твору. Спочатку – веселих пісеньок-пестушок та колискових пісень. Згодом – різноманітних жартівливих ігор, скоромовок, загадок, лічилок, небилиць, пісень-казок, дитячих ігор-пісень.

Пісні, виконувані дорослими для дітей (забавлянки-утішки, колискові, ігри-забави, пісні-казки, небилиці, пісні з казок), відіграють важливу роль в музично-естетичному вихованні дитини від самого її народження до майже восьми років і вводять її через створення музично-фольклорного середовища у дорослий світ традиційної культури. Саме цей пласт народної творчості має колосальне значення у формуванні і становленні підростаючої особистості.

Пісні, виконувані самими дітьми, віддзеркалюють дитяче світосприйняття і складаються з таким музичних жанрів, як заклички, примовки, прозивалки, звуконаслідування, колядки, щедрівки, коляди церковного змісту, веснянки-гаївки, пастуші пісні, дитячі музичні ігри.

Фольклор, дає дитині певний обсяг життєво необхідної інформації і тим самим допомагає більш глибокому розумінню дійсності.

Українські народні пісні зберігають у собі початки глибокої моральності. У них відображена вся веселка людських почуттів, думки, настрої народу.

Фольклор, що виникає в процесі колективної творчості на імпровізаційній основі, розвиває фантазію та художньо-образне мислення дітей.

22. Роль дидактичної гри на уроках музичного мистецтва в початковій школі

Гра – це особлива форма навчальної діяльності в певних умовних ситуаціях. Використання ігор веде до підвищення творчого потенціалу учнів, до більш глибокого, активного, осмисленого та швидкого засвоєння навчального предмета. Виконуючи будь-яку роль у грі, дитина перевтілюється, стає активною, зацікавленою, набуває позитивних якостей.

Основне призначення музично-дидактичних ігор – розвивати естетичну, емоційно-почуттєву сферу молодших школярів, формувати у дітей музичні здібності та вміння, в доступній ігровій формі допомогти їм якісно засвоїти програмовий матеріал.

Дидактичні ігри на уроках музичного мистецтва:

- сприяють розвитку музичного слуху, ритму, пам'яті, уваги;
- допомагають формувати вокально-хорові навички та навички музично-ритмічних рухів;
- розвивають емоційну чуйність і здатність до образного мислення;
- стимулюють пізнавальну активність і інтерес до музики;
- сприяють формуванню комунікативних умінь, уміння працювати в колективі.

За змістом і метою дидактичні ігри можуть бути на розпізнавання характеру музики, темпу, динаміки, висоти звуків, музичних інструментів, а також ігри-інсценізації, рухливі та рольові ігри з музичним супроводом.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

1. Провести розучування пісні (1 кл.).
2. Провести знайомство з піснею для учнів 1 класу
3. Провести елемент уроку музичного мистецтва (1 кл.)
4. Провести розучування музичної гри з учнями 1 класу
5. Провести розучування пісні (2 кл.).
6. Провести знайомство з піснею для учнів 2 класу
7. Провести елемент уроку музичного мистецтва (2 кл.)
8. Провести розучування музичної гри з учнями 2 класу
9. Провести розучування пісні (3 кл.).
10. Провести елемент уроку музичного мистецтва (3 кл.)
11. Провести розучування музичної гри з учнями 3 класу
12. Провести розучування пісні (4 кл.).
13. Провести елемент уроку музичного мистецтва (4 кл.)
14. Провести розучування музичної гри з учнями 4 класу
15. Провести елемент уроку музичного мистецтва (5 кл.)
16. Провести розучування пісні (5 кл.).
17. Провести елемент уроку музичного мистецтва (6 кл.)
18. Провести розучування пісні (6 кл.).
19. Провести елемент уроку музичного мистецтва (7 кл.)
20. Провести розучування пісні (7 кл.).
21. Провести елемент уроку музичного мистецтва (8 кл.)
22. Провести розучування пісні (8 кл.).

**Співвідношення ПРН, визначених ОПШ з компетентностями Професійного стандарту
«Вчитель закладу загальної середньої освіти»**

ПРН	ОК	Запитання	Компетентності
ПРН-1. Демонструвати академічні знання з музичного мистецтва, володіти методиками і технологіями моделювання змісту навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.	Теорія і методика музичної освіти	1. Особливості проведення уроків мистецтва в 8 класі. 2. Вокально-хорові навички школярів та методи їх формування. 3. Хоровий спів в ЗЗСО. 4. Слухання музики в ЗЗСО. 5. Гра на дитячих музичних інструментах як вид музичної діяльності.	А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів). Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу
ПРН-2. Володіти навичками усного й писемного ділового мовлення державною мовою, використовувати професійну термінологію в усіх видах освітньої та мистецько-педагогічної діяльності.	Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки	1. Музика, її загальне і виховне значення. 2. Музика на святах в ЗЗСО. Педагогіка як наука, основні педагогічні поняття, етапи розвитку педагогіки.	Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу
ПРН-3. Демонструвати вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.	Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки	Позакласна робота в ЗЗСО. Методи навчання: сутність, класифікація. Характеристика методів навчання за джерелом знань (словесні, практичні, наочні).	А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)
ПРН-5. Розуміти значущість музичної культури і мистецтва для виховання та розвитку особистості учня, цінувати полікультурність світу і керуватися у своїй діяльності принципами толерантності, діалогу та співробітництва.	Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки	Учитель музичного мистецтва в сучасній школі. 1. Процес навчання: суть, суттєві ознаки. 2. Педагогічна система Я. А. Коменського.	Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу
ПРН-6. Знати та усвідомлено сприймати головні ознаки української національної ідентичності; мати навички, необхідні для виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.	Педагогіка. Історія педагогіки	1. Українська етнопедагогіка про формування та розвиток особистості. 2. Моральне виховання школярів в сучасній освітній практиці. 3. Національно-патріотичне виховання школярів в умовах сьогодення. 4. Школа та освіта в Запорізькій Січі.	В. Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища

<p>ПРН-7. Знати музичну термінологію, розуміти основні концепції, теорії та загальну структуру музикознавчих наук.</p>	<p>Теорія і методика музичної освіти</p>	<p>1. Зміст поняття «музичні здібності». 2. К. Стеценко-педагог. Коротка характеристика його системи музичного виховання. 3. М. Леонтович-педагог. Коротка характеристика його системи музичного виховання. 4. М. Лисенко-педагог. Коротка характеристика його системи музичного виховання. 5. С. Русова та її національна система виховання.</p>	<p>Г. Проведення освітнього процесу</p>
<p>ПРН-8. Розуміти специфіку теоретичного та експериментального дослідження в музично-педагогічній діяльності вчителя.</p>	<p>Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки</p>	<p>Інноваційні види діяльності – один із перспективних шляхів якісної музичної освіти</p>	<p>А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)</p>
<p>ПРН-12. Вирішувати музично-педагогічні проблеми з оригінальністю й гнучкістю творчого мислення у процесі конструювання, інтерпретації та реалізації музично-педагогічних ситуацій.</p>	<p>Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки</p>	<p>Роль дидактичної гри на уроках музичного мистецтва в початковій школі. Розумове виховання школярів в сучасній освітній практиці.</p>	<p>А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)</p>
<p>ПРН-13. Називати і аналізувати методи цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу.</p>	<p>Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки</p>	<p>Вимоги до сучасного кабінету музичного мистецтва. Урок як основна форма навчання у сучасній школі: поняття, типи, вимоги.</p>	<p>Г. Проведення освітнього процесу</p>
<p>ПРН-14. Здійснювати добір і застосовувати сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів; критично оцінювати результати їх навчання та ефективність уроку.</p>	<p>Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки</p>	<p>Творчість школярів на уроках музичного мистецтва. Ключові компетентності (за Концепцією «Нова українська школа»).</p>	<p>Г. Проведення освітнього процесу</p>
<p>ПРН-15. Вибирати відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізувати</p>	<p>Педагогіка. Історія педагогіки</p>	<p>1. Навчально-виховні системи в середньовічній Європі. 2. Острозька та Києво-Могилянська академія – перші виші України.</p>	<p>А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів)</p>

динаміку особистісного розвитку, визначати ефективні шляхи мотивації до саморозвитку.		3. Організація навчально-виховного процесу у братських школах України (на прикладі Статуту Луцької школи 1624 року).	
ПРН-16. Виявляти потреби, музичні здібності, інтереси, навчальні можливості учнів та організувати їх діяльність відповідно до завдань навчання, виховання і розвитку.	Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки	Музично-фольклорне середовище як чинник підготовки дітей молодшого шкільного віку до музичної діяльності. Естетичне виховання школярів у сучасній освітній практиці.	Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу. Г. Проведення освітнього процесу
ПРН-17. Застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності з дотриманням принципів академічної доброчесності, авторського права та цифрової безпеки.	Педагогіка. Історія педагогіки	Атестація та сертифікація педагогічних працівників.	А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів). Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу
ПРН-18. Володіти різними методиками та інструментами оцінювання й моніторингу результатів навчання учнів, коригувати їх індивідуальні освітні траєкторії.	Теорія і методика музичної освіти. Педагогіка. Історія педагогіки	Види і форми організації музичної діяльності школярів.	А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів). Г. Проведення освітнього процесу
ПРН-20. Аналізувати власну педагогічну діяльність і її результати, здійснювати безперервний професійний розвиток, отримувати та надавати колегіальну підтримку у професійному зростанні.	Педагогіка. Історія педагогіки	Органи управління у сфері освіти. Принципи освітньої діяльності.	Г. Проведення освітнього процесу. Д. Безперервний професійний розвиток
ПРН-21. Формувати в учнів ключові компетентності (ініціативність, творчість, комунікацію, критичне мислення) засобами музичного мистецтва.	Теорія і методика музичної освіти	Типи та види уроків музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти.	Д. Безперервний професійний розвиток
ПРН-22. Реалізовувати навчальні програми з музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво», організувати різні види	Теорія і методика музичної освіти	Особливості програм музичного мистецтва в початковій школі.	А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів). Б. Партнерська

позакласної та позашкільної діяльності з учнівською молоддю.			взаємодія з учасниками освітнього процесу
ПРН-23. Дотримуватися етичних норм у професійній діяльності, здійснювати взаємодію та комунікацію з колегами, соціальними партнерами, учнями, вихованцями та їхніми батьками.	Педагогіка. Історія педагогіки	Школа та освіта Давньої Русі. «Повчання дітям» В. Мономаха.	А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів). Г. Проведення освітнього процесу
ПРН-24. Забезпечувати психологічну підтримку здобувачів освіти, створювати безпечне, інклюзивне, доброзичливе освітнє середовище, забезпечувати виховання і навчання всіх учнів незалежно від їхнього соціокультурного контексту.	Педагогіка. Історія педагогіки	Зміст освіти: поняття, складові. Основні документи змісту сучасної освіти.	Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка : модульний курс : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2010. 567 с.
2. Безбородих С. М. Теорія і методика виховання молодших школярів : навч.-метод. посіб. для студентів та вчителів. ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Київ : Талком, 2019. 245 с.
3. Бойчук П., Марчук С. Організація шкільної освіти Давньої Русі в історико-педагогічному та етнографічному ракурсах [Електронний ресурс] [Академічні студії. Серія : Педагогіка. 2022. Вип. 4. С. 156-164.](#)
4. Воевідко Л. М. Методика музичного виховання : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я. І., 2019. 220 с.
5. Денисенко Н. Г., Марчук С. С., Борбич Н. В., Пуш О. А., Смолюк А. І. Практична підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічні орієнтири Нової української школи. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 84. Т. 1. Одеса. 2025. С. 90–97.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
7. Дяченко-Богун М. М. Сутність та актуальність інноваційних технологій закладів вищої освіти. Міжнародна науково-практична конференція (XXVII Каришинські читання) / за заг. ред. М. В. Гриньової. Полтава: Астроя, 2020. 437 с.
8. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Жорняк Б. Теорія і практика формування професійних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва у Луцькому педагогічному коледжі. Педагогічна освіта в сучасній соціокультурній парадигмі : колективна монографія. / За заг. ред. П. М. Бойчука. Луцьк: Видавництво «Вежа-Друк», 2025. С. 412–449.
10. Жорняк Б. Є., Фаст О. Л., Зарицька А. А. Психолого-педагогічний супровід формування професійно значущих якостей вчителя Нової української школи. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. Луцьк : вид. дім «Гельветика», 2025. № 2. С. 89–98.

11. Жорняк Б. Є., Зарицька А. А., Ткачук С. М. Особливості формування індивідуального стилю майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вивчення обов'язкових освітніх компонентів. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 86. Т. 1. Одеса. 2025. С. 155–158.
12. Жорняк Б. Є., Літвінцова Т. В., Ткачук С. М. Подорож в країну, де живе музика. Методичний посібник. Луцьк, 2021. 80 с.
13. Жорняк Б. Є., Регуліч І. В. Онлайн-збірник матеріалів V Мистецтвознавчого пленер з міжнародною участю «Мистецька парадигма: сучасний погляд». 15 травня 2024 року 107 с.
14. Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки : навч. посібник для студентів ЗВО. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.
15. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Знання, 2005. 767 с.
16. Закон України «Про освіту». URL : <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>
17. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
18. Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 664 с.
19. Концепція «Нова українська школа». URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
20. Кондратова Л. Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 8 класу, закл. загальн. серед. освіти. Навчальна книга: Богдан. Тернопіль, 2025. 176 с.
21. Лисогор Л., Берендєєв С., Косенчук Ю. Використання електронних освітніх матеріалів у освітньому процесі: сучасні підходи і технології Нової української школи: навчально-методичний посібник. Вип. 1: Київ, 2023. 117 с.
22. Лобова О. В. Мистецтво. Підручник для 1 класу. Київ : Школяр, 2019. 144с.
23. Лобова О. В. Мистецтво. Підручник для 2 класу. Київ : Школяр, 2019. 144с.
24. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. Київ : Знання-Прес, 2003. 450 с.
25. Марчук С., Чемерис І. Вимоги до вчителів братських шкіл України (на прикладі Статуту Луцької братської школи 1624 року) [Електронний ресурс] [Молодий вчений](#). 2018. № 12.1. С. 40-44.
26. Марчук С., Кабак В., Борбич Н., Ковальчук І. Розвиток педагогічної термінології та становлення понятійно-категоріального апарату педагогіки. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2024. Вип. 2. С. 35–43.
27. Масол Л. М., Гайдамака О. В., Колотило О. М. Мистецтво. Підручник для 1 класу. Київ : Генеза, 2018. 144 с.
28. Масол Л. М., Гайдамака О. В., Колотило О. М. Мистецтво. Підручник для 2 класу. Київ : Генеза, 2019. 114 с.
29. Масол Л. М., Гайдамака О. В., Колотило О. М. Мистецтво. Підручник інтегрованого курсу для 3 класу. Київ : Генеза, 2020. 128 с.
30. Масол Л. М., Гайдамака О. В., Колотило О. М. Мистецтво. Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закл. заг. сер. освіти. Київ : Генеза, 2021. 128 с.
31. Масол Л. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 8 класу. Київ, 2025. 260 с.
32. Мосіяшенко В., Задорожна Л., Курок О. Історія педагогіки в особах. Навчальний посібник. Університетська книга. Херсон, 2025. 266 с.
33. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи (Концепція «Нова українська школа») [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
34. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД. 2018. 160 с.
35. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної

літератури, 2019. 472 с.

36. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>
37. Стець Г. В. Сучасні методики викладання музичного мистецтва у закладі середньої освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : *Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 83. С. 165–169.
38. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.